

קונטרס

מראה מקומות

על מסכת סוכה

לספרי ראשונים ואחרונים

על סדר הדף

נמסר ע"י ישיבת "אור אלחנן"

ירושלים

מראה מקומות - עמ"ס סוכה

לספרי ראשונים ואחרונים ע"ס הדף

קושית התוס' אמאי הוי סימן קללה, כבר תירץ הפני יהושע דכיון דרובא דעלמא עושין עראי שפיר הוי סימן קללה.

דף ב' ע"ב

רש"י ד"ה לימות המשיח: אבל סוכת מצוה אינה לצל - הפני יהושע והרש"ש העירו דהרי פשיטא דצריך סיכון לשם צל, כדאמרינן בדף ח' ע"ב והוא שעשאה לצל ובעוד דוכתי, ולכאוי הו"ל לרש"י לפרש דאינהו סברי דבעינן רק דהסכך יהא ראוי לעשות צל במקומו וא"צ שיעשה בפועל צל למטה, כמ"ש הריטב"א במתני' בשיטת ר' יהודה.

תוס' ד"ה יש: וי"ל דלעולם צריך הרוחב לפי הגובה לפי חשבון ד' אמות לעשרים - כתב המהרש"א דה"ה דבפחות מד' אמות פסולה אפילו בפחותה מעשרים, וכ"כ בשו"ת התשב"ץ (מובא בגליון הש"ס) דלעולם צריך שיהא הרוחב אחד מחמשה בגובה כשיעור ד' אמות לעשרים. והאחרונים תמחו דא"כ מדוע נקט תנא דמתני' שיעור עשרים אמה דהוא רק בסוכה של ד' אמות, עיין פני יהושע, ערוך לנר, רש"ש.

שם: א"נ קים להו לרבנן דאפילו בגובה אלף א"א שלא יהא צל פורתא - עיין מה שביאר בשפת אמת.

ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא ע"פ חכמים - כתב הריטב"א מהא שמעינן דקטן שמחנכין אותו צריך לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול. ועיין בביאור הלכה סי' תרנ"ז ד"ה כדי, [וע"ע במשנ"ב סי' תרנ"ח סקכ"ח ובשער הציון שם].

וכי תימרו וכו' ואיהי בדרבנן לא משגחא - התוס' ישנים ביומא (דף פ"ב ע"א ד"ה בן שמונה) כתבו דאין חיוב חינוך אלא על האב, וכתבו ע"ז ומעשה דהילני המלכה שישבה היא ובניה בסוכה שמא הוה להם אב וחינך בכך, ואפילו לא היה להם אב היתה מחנכתם למצוה בעלמא. והרעק"א בגליון

דף ב' ע"א

רש"י ד"ה ושחמתה מרובה מצילתה: המועט בטל ברוב ודרי הוא כמי שאינו - כתב הר"ן דאין כוונת רש"י דמיעוט הסכך בטל, דהרי שיטת רש"י (בדף כ"ב ע"ב) דגם במחצה סכך ומחצה אויר פסול כיון דלמטה הוי חמתה מרובה, אלא הכוונה דמיעוט הצל שבסוכה בטל ברוב חמה.

והאחרונים תמחו איך שייך ביטול בדבר הניכר בפני עצמו, עיין בשפת אמת. ובקהלות יעקב כתב דאין כוונת רש"י מדין ביטול ברוב, אלא מדין "רובו ככולו", דהמיעוט כמי שאינו ודנים כל הסוכה כאילו יש בה חמה.

ר' זירא אמר וכו' למעלה מעשרים אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות - הריטב"א הקשה דבחצי היום שהשמש עומדת באמצע הרקיע ודאי דליכא צל דפנות אלא צל סכך, ואי קודם לכן או אח"כ שהשמש עומדת בצדדין, אפילו בפחות מעשרים הוי הצל מחמת דפנות, וכע"ז הקשה הר"ן, עי"ש מה שתירצו. ועיין בערוך לנר. [ועיין בשפת אמת שהקשה מהא דאמרינן לקמן דף ז' ע"ב דאם חמתה מרובה מחמת דפנות כשרה, ואמאי פסולה למעלה מעשרים].

תוס' ד"ה כי: דאע"ג דיש לפרש קרא וכו' משמע ליה קרא דאתא לשיעורא וכו' - והר"ן הוסיף ביאור, דא"א לומר שהתורה תצוה מה שא"א לעמוד עליו, דבאיזה דבר נשער אם הבנין ראוי לשבעה או יותר, משו"ה משמע לן דבשיעור שיכול להיות עראי תליא מילתא, ועיין בפני יהושע וערוך לנר.

שם: מ"מ בסככה שיעקר הסוכה ע"ש הסכך לא מתכשרא עד דעביד ליה עראי - אבל המרדכי (סי' תשל"ב) דייק מדברי רש"י בדף ח' ע"ב דגם אם אין הגשמים יורדין לתוכה כשרה, וכ"כ בהגהות מיימוניות פ"ה סוכה ה"ט, והטור בסי' תרל"א, ועל

עראי לא חזיא. וכתב בעה"מ דרך בסוכה קטנה קי"ל כב"ש דבעינן דירת קבע, אבל בסוכה גדולה הלכה כב"ה דלא חיישינן שמא ימשך אחר שולחנו. וכן דעת התוס' והרא"ש בסוגיין. [ועיין בתוס' רעק"א למשניות פ"ב אות ז', בית הלוי ח"ג סי' נ"ג. ועיין בביאור הלכה סוף סי' תרל"ד שתמה על הרי"ף וסייעתו, דבכל הסוגיות לקמן משמע דשיעור ז' על ז' הוא מדאורייתא, ולא רק מדרבנן משום גזירה, והניח בצ"ע].

תוס' ד"ה דאמר: וצ"ל דאיצטריך התם לאתויי היכא דב"ה מחמירין מדרבנן וב"ש מוקמי ל"ה אדאורייתא - הלשון קשה קצת דהתם ב"ש מחמירין וב"ה מקילין. ובתוס' בברכות שם מבואר יותר, דב"ה סוברים דאין ראוי להחמיר כדברי ב"ש, ולכן ס"ל דאם החמיר כב"ש לא יצא.

ובעיקר סברת התוס' דלא יצא ידי חובתו אפילו דאורייתא, ביארו האחרונים (עונג יו"ט סי' ט', דבר אברהם ח"ב סי' כ"ו אות י') דחכמים הטילו איסור לאכול בסוכה כזו (וכן לקרות קר"ש כב"ש), וממילא העובר ע"ז הו"ל מצוה הבאה בעבירה, ואינו יוצא יד"ח. [ועיין בדבר אברהם שהביא דבשטמ"ק בברכות איתא דקנסוהו שלא יצא יד"ח, וצ"ב. והביא בשם הגר"ר אליהו ברוך קמאי ז"ל שביאר דחכמים הפקירו הסוכה ואינה שלו וממילא אין יוצא בה, והקשה ע"ז דבקר"ש מאי איכא למימר].

שם: ומדבית שמאי נשמע לבית הלל - כתבו המהרש"א ומהר"ם דלפ"ז מיושבת קושית התוס' דמשמע מהתם דהלכה כב"ה, דהרי התם מיייתי ראייה רק דהיכא דהלכה כב"ה ועשה כב"ש לא יצא כלל, וא"צ לומר כתירוץ התוס' לעיל דבסוכה גדולה הלכה כב"ה.

בית שאן בו ארבע אמות על ארבע אמות פמור מן המזוזה - נחלקו הראשונים ז"ל אם צריך שיהא בו ארבע על ארבע ממש, או דסגי אם יש בו כדי לרבע ד' על ד' אמות (דהיינו ט"ז אמות מרובעות), ועיין ברא"ש הלכות מזוזה סי' ט"ז, וב"ח וט"ז הנ"ל.

ומן המעקה - החזו"א (יו"ד סי' רי"ד תולין דף קל"ו) הקשה דאפילו אם פטור מעשה דמעקה, מ"מ יהא חייב לעשות מעקה משום הלאו דלא תשים דמים בביתך, וכדאמרינן בכתובות דף מ"א דאסור לגדל כלב רע ולהעמיד סולם רעוע משום לא תשים דמים.

הש"ס (כאן) תמה על תירוצם השני, דא"כ מאי קאמר ואיהי בדרכנן לא משגחא תא שמע וכו', והרי אפילו מדרבנן אינה חייבת, [ועיין תרומת הדשן סי' צ"ד, ערוך לנר, קהלות יעקב].

דף ג' ע"א

תוס' ד"ה לא נצרכא: דדלמא ארוכה טובא אבל לא היתה רחבה שבעה טפחים - הב"ח (סי' תרל"ד) הוכיח מדברי התוס' דא"צ שיהא בסוכה רוחב ז' טפחים ממש, אלא כשיעור ז' על ז', דהיינו מ"ט טפחים מרובעים, וזה כוונתם דאע"ג דלא היה ברוחבה שבעה מ"מ כיון שארוכה טובא כשרה. אבל המג"א והט"ז שם נחלקן ע"ז, דכל דליכא רוחב שבעה אינו יכול לישב ראשו ורובו ושולחנו ופסולה, וכתבו דצריך לגרוס בדברי התוס' דלא היתה רחבה "אלא" שבעה טפחים. [והט"ז הקשה דלפ"ד הב"ח דכוונת התוס' דהיה בה מ"ט טפחים מרובעים, עדיין קשה איך ישבו בניה במ"ט טפחים].

צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו - כתבו הפוסקים דהיינו ז' על ז' טפחים (עיין רי"ף בפ"ב, ורש"י דף ד' ד"ה על פני). וביאר הרא"ש בסוגיין דגברא באמתא יתיב (דהיינו ו' על ו'), ושולחנו טפח. והאחרונים הקשו דא"כ די בו' טפחים על ז', ועיין בשער הציון סי' תרל"ד אות א'.

לעולם בתרתי פליגי בסוכה גדולה ובסוכה קטנה - והנה בסוכה גדולה מבואר הטעם בסוגיין דשמא ימשך אחר שולחנו. ובסוכה קטנה נחלקו הראשונים, דבדף ז' ע"ב אמר אב"י דטעמייהו דב"ש משום דבעינן דירת קבע, וא"כ פסולה מדאורייתא. והרי"ף שם כתב דקי"ל בסוכה קטנה כב"ש, ואע"ג דלהלכה א"צ דירת קבע מ"מ פסולה משום גזירה שמא ימשך. וכ"כ הרי"ף בפ"ב דתרווייהו חד טעמא שמא ימשך, וקי"ל כב"ש בתרווייהו. וכן דעת הרמב"ם והרמב"ן במלחמת ה'. [נוכתב הרמב"ן דאב"י דמפרש הטעם משום דירת קבע סובר באמת דרך בסוכה קטנה פליגי].

אבל בעל המאור ז"ל כתב דבסוכה קטנה לא חיישינן שמא ימשך שהרי אין לו שולחן בתוך הבית שימשך אחריו, אלא הטעם משום דבעינן דירת קבע. והר"ן הוסיף דאפילו למ"ד סוכה דירת עראי, כל שאינה מחזקת ראשו ורובו ושולחנו אפילו לדירת

חמץ, ועכ"פ חזינן מדבריו דביטול בעלמא לא מהני בלב. ולכאור' י"ל דהריטב"א סובר כשיטת הרשב"א בקידושין דף נ' דהא דאמרין דברים שבלב ל"ה דברים היינו רק באופן שסותר למה שהוציא בפיו, אבל במקום שאין מחשבתו סותרת למה שהוציא בפיו הו' דברים, ועיין בשער משפט סי' צ"ח שכתב דהרשב"א חולק על הר"ן הנ"ל לגבי ביטול והפקר. אמנם בברכת שמואל קידושין סי' א' אות ג' כתב דגם הרשב"א מודה היכא דצריך לפעול חלות דברים שבלב לא מהני אפילו אם אינו סותר לדיבורו, ואינו חולק כלל על הר"ן. וע"כ נראה דהנה ז"ל הריטב"א בקושיתו "דכיון דלא בטלינהו אלא לשבעת ימי החג" מה לי אם אמר כן בפיו או לא אמר כן דבהא ליכא למימר דברים שבלב אינם דברים, שאין אומרים כן אלא בנדרים הקדשות ותנאים וכיו"ב, אבל לענין שום ביטול גלוי דעתא הוי כאמירה בפה. ונראה דנקט דכיון דלשיטת רש"י דהביטול הוא לשבעה, א"כ אין כאן שום חלות ביטול, דלא שייך ביטול לזמן, אלא כיון דגמר בדעתו שלא ליטלו שפיר הוי מיעוט בסוכה, (משא"כ באין עתיד לפנותו דהיינו שאין צריך ליטלו בימי החג, אבל מ"מ לא גמר בדעתו להדיא להניחו שם), וע"כ הקשה דכיון דאין פועל שום חלות כמו הקדשות ונדרים וכו', מהני גם במחשבה. וגם לשיטת הריטב"א עצמו דצריך ביטול לעולם, מ"מ מהני במחשבה כמבואר בדבריו, והיינו דגם לשיטת הריטב"א אין זה מדין ביטול, ומה דצריך ביטול לעולם הוא רק משום דחיישינן שמא ימלך ויטלו, וכמ"ש הריטב"א לקמן דמשו"ה בדבר שאסור לטלטלו בשבת מהני ביטול לזמן, ואם היה מדין ביטול גמור כמו ביטול חמץ לא היה מועיל בשום פנים ביטול לזמן].

שם: תבן וביטול בפיו לשבעה - וכן שיטת הרא"ש והר"ן דסגי בביטול לשבעה. אבל דעת הריטב"א דצריך ביטול לעולם, וכן הביא הרא"ש בשם ר"ח ואבי העזרי. והר"ן הקשה דבמתני' דאהלות (מובא בתוס') איתא דגם כתבואה מהני ביטול, וכי אדם מבטל תבואתו לעולם. אמנם הריטב"א בסוגיין כתב דבאמת לא מהני ביטול כתבואה, ועי"ש שפירש ההיא מתני' דאהלות בענין אחר.

והרא"ש הקשה דבעירובין דף ע"ז מבואר דלענין שבת סגי בביטול לאותה שבת. אמנם כבר כתב הריטב"א (לקמן ד"ה והא דאמר') דהא דבעינן ביטול

וכתב דצ"ל דגם אינו בכלל המכשולות דאין הזיקו מצוי כ"כ, אלא דחידשה בו התורה חיוב מעקה, והיכא דליכא עשה דמעקה פטור.

דף ג' ע"ב

היתה גבוהה מעשרים אמה ובא למעטה - מבואר בכל הסוגיא דמהני מיעוט. והקשה המאירי לשיטת רבא דמפרש טעמא דלמעלה מעשרים פסולה משום דירת קבע, מה מהני מיעוט זה והרי מ"מ הדפנות גבוהות עשרים וצריך בנין קבע, ותירץ דמ"מ דנין את הדפנות כאילו מתחילות מכאן ולמעלה, והרי יכול לעשותן עראי. וכע"ז כתב הפני יהושע. [וכתב המאירי דהרי"ף מתחילה לא כתב דין זה מחמת הך קושיא ושוב חזר בו, ועיין בבעה"מ ובהשגות הראב"ד על הרי"ף].

עוד הקשו המאירי והפני יהושע איך מהני המיעוט, והרי קי"ל תעשה ולא מן העשוי, ותירצו דכיון דאין הפסול מחמת הסכך עצמו אלא בא מצד אחר, ליכא בזה פסול תעשה ולא מן העשוי.

דף ד' ע"א:

רש"י ד"ה תבן וביטול: בפיו - והנה רש"י אזיל בזה לשיטתו דמפרש דהביטול בסוגיין הוא לשבעה, וע"כ הוצרך לפרש דההבדל בין ביטלו ואין עתיד לפנותו הוא דביטלו היינו בפיו, ואין עתיד לפנותו היינו דאין צריך לו לכל ימי החג אבל לא ביטלו בפיו. אבל הריטב"א מפרש דביטלו היינו שבטלו שם לעולם בין בפיו ובין בלבו, ואין עתיד לפנותו היינו שאין עתיד לפנותו רק בשבעת ימי החג.

והקשה הריטב"א על רש"י אמאי לא מהני ביטול בלבו, דבכה"ג לא אמרינן דברים שבלב אינם דברים. והפני יהושע תירץ דגם רש"י מודה דמהני ביטול במחשבה, וכוונתו רק דגמר בלבו לבטלו, משא"כ באין עתיד לפנותו דהיינו שלא יצטרך לו בימי החג אבל לא גמר במחשבתו לבטלו.

[וצ"כ הא דפשיטא ליה להריטב"א דהך ביטול מהני בלב, דהנה הר"ן בריש פסחים הקשה איך מהני ביטול חמץ בלב והרי דברים שבלב ל"ה דברים, וגם הפקר לא מהני בלב, ועי"ש מה שתירץ לגבי ביטול

ז"ל שהקשה ע"ד רש"י, והאחרונים האריכו בזה, ואכ"מ. ועיין מש"כ בזה בדף י"ט ע"א].

רש"י ד"ה פחות: והתקרה פסולה המפסקת בינתיים רואין אותה כאילו היא מן הדופן ונעקם הדופן עד כאן וכו' - וכ"כ רש"י בדף י"ז ע"א (במתני' ד"ה פסולה) דגדר דופן עקומה הוא דחשבינן הסכך כאילו מן הדופן הוא ונעקם. אבל הריטב"א הביא בשם רש"י דגדר דופן עקומה הוא דרואין הדופן כאילו נתקרה אצל הסכך. וכתבו הריטב"א והר"ן דלפי פירוש זה יתכן דאפשר לשבת גם מחוץ לאיצטבא (לשיטת רש"י דכשר מדין פסל היוצא), אבל לפי הפירוש הראשון ודאי אין יושבין תחת סכך זה כיון דחשבינן ליה כאילו הוא דופן, ועיין במ"מ וכס"מ פ"ד סוכה ה"ד שנחלקו בשיטת הרמב"ם בזה.

והר"ן כתב עוד נפק"מ דלפי' הא' דרואין הסכך כאילו מן הדופן הוא, היינו דוקא בדפנות המגיעות לסכך. והגרעק"א (שו"ת סי' י"ב) הקשה דגם באין מגיעות לסכך נימא גוד אסיק, ותירץ דהר"ן לשיטתו דלא אמרי' תרי הלכתא ע"ש.

דף ד' ע"ב

פחות משלשה טפחים כשרה - הטור (סוף סי' תרל"ג) כתב דרך בתוך החקק כשרה, והב"י הקשה עליו אמאי לא נימא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה כמ"ש רש"י לגבי איצטבא, והב"ח תירץ דחוץ לחקק ליכא שם מחיצות ולא חשיב כפסל. והפרישה תירץ דכיון דהוי דירה סרוחה לא מהני דין פסל היוצא, [ועיין במג"א שם סק"ח שהקשה דגם בדירה סרוחה מצינו דין פסל היוצא].

והפמ"ג (סי' שס"ג במשבצות זהב סק"א) כתב דזה תלוי בנידון אי אמרינן לבוד בדבר ממשי כאילו אינו, דרש"י פ"י (בד"ה פחות) דחשבינן החקק כאילו לבוד ומגיע עד הכותל, וא"כ י"ל דגם מחוץ לחקק כשר, אבל אי נימא דאין אומרים לבוד בכה"ג, א"כ צ"ל דהכא ע"י דין לבוד מקרבים המחיצה אל החקק, וא"כ מחוץ לחקק פסול דהוי כאילו מחוץ לסוכה.

[והנה רש"י (בע"א ד"ה כדי) כתב דצריך שיהא באותה גומא הכשר סוכה באורך ורוחב, והר"ן כתב וז"ל דאע"ג דמאי דאמרינן לבוד לא חשבינן ליה כאילו אינו, אפילו הכי כל שאין בחקק שיעור הכשרה

לעולם הוא כדי שלא ימלך ליטלו, אבל דבר שאסור לטלטלו בשבת מהני ביטול ליומו.

תוס' ד"ה ואע"ג: לא דמי לארנקי וכו' - והביאור עפ"מ דאמרינן שם ר' הונא בר"י אמר טומאה אשבת קרמית הנח איסור שבת דאפילו ארנקי נמי מבטל איניש, ופי' רש"י כיון דעפר (וארנקי) אינו ניטל בשבת סתמיה בטייל. [ועיין בפני יהושע שכתב דזה א"ש רק להשיטות דסגי בביטול ליומו, אבל להפוסקים דצריך ביטול לעולם לא קי"ל כר' הונא בר"י. אמנם כבר הובא לעיל דהריטב"א עצמו מודה בשבת, וע"ע בערוך לגר].

א"ל רבא הא דירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה - האחרונים הקשו דלקמן (בע"ב) בעי הש"ס מגלן דסוכה שהיא פחותה מעשרה טפחים פסולה, והרי הכא מבואר הטעם דהוי דירה סרוחה. ועיין מש"כ בזה לקמן.

ובערוך לנו כתב דהנה מלשון הרמב"ם משמע דבהוציא יורדין לתוך עשרה פסולה רק לכתחילה, וכן הביא הריטב"א בשם י"א, וביאר הערול"ן דהרמב"ם סובר דדין דירה סרוחה הוא רק לכתחילה, ומשו"ה בעי הש"ס מגלן דסוכה פחותה מעשרה טפחים פסולה לגמרי. וע"ע בחי' מן רי"ז הלוי ה' סוכה.

תוס' ד"ה והוציא: וראויין הן להתקיים בק"ל כך אם היה שם דבר הסומכת - כלומר דהכא מיירי שיש סכך הרבה בתוך עשרים ויכול לעמוד ברוח מצויה, ואע"ג דהשתא עומד ע"י סכך העליון מ"מ אם היה ניטל העליון היה יכול התחתון לעמוד אם היו שם קנים הסומכים אותו מלמטה. אבל התם מיירי שהסכך שבתוך עשרים אינו יכול לעמוד ע"ג קנים, דמחמת קלישותו אינו מתקיים ברוח מצויה, [וזהו כל הנידון שם, האם עומד ברוח מצויה, ולכן נקטו הלשון נעשה כשפורדין של מתכת]. ועיין בחזו"א אור"ח סי' קמ"ג סק"ד.

רש"י ד"ה על פני כוליה: שיעור הכשר סוכה קמנה שבעה טפחים ומשהו - המהרש"א הקשה דבכמה דוכתין משמע דסגי בשבעה טפחים מצומצמין, וא"צ שבעה טפחים ומשהו, ועיין פני יהושע וערוך לנו.

[רש"י ד"ה כשרה: אפילו מן האיציטבא והלאה וכו' - עיין ברא"ש שהביא בשם רבינו ישעיהו

ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה -
עיינ בערוך לנר (על תוס') שהקשה דמהכא לא ידעין
אלא דבעשרה הוי רשות אחרת, אבל מנלן דדוקא
מעשרה דלמא משמונה ותשעה.

דף ה' ע"א

תוס' ד"ה יו"ד: אע"פ שיו"ד ה"א שם
גמור אין זה הוגה שם וכו' - מוכח מדברי התוס'
דאסור גם להזכיר אותיות השם בזה אחר זה יו"ד ה"א
וכו', וכן ביאר בשו"ת חתם סופר חו"מ סי' קצ"ב
(ועי"ש שהביא מהגרעק"א שתמה ע"ד התוס'). וכן
מבואר מדברי התוס' בע"ז דף י"ח ד"ה הוגה (ע"פ
ביאור המהרש"א שם), וכ"כ בתוס' רבינו אלחנן שם,
וכתב דכן נוהגים העולם ליזהר ולומר יו"ד ק"י וכו'.
וכן פסק בחי' אדם ה' כ"ז. [ובשו"ת נודע ביהודה
יו"ד סי' צ"ג משמע דמותר].

תוס' ד"ה מסגרתו: ולא כמו שמפרש ר"ת
וכו' - עיינ במהר"ם שביאר דבריהם. והעולה
מדבריהם דר"ת הוכיח מכמה דוכתי דכלי עץ שאין לו
בית קיבול אין מקבל טומאה מדאורייתא, ולכן מפרש
דטבלא המתהפכת היינו דיש לה בית קיבול מלמטה,
וגם השולחן היה לו בית קיבול למטה דכיון דהמסגרת
היתה מחוברת לו.

אבל התוס' סוברים דאין המסגרת מחוברת
לשולחן, וא"כ טבלא המתהפכת אין לה בית קיבול
כלל, והא דעדיפא טבלא המתהפכת משאר פשוטי כלי
עץ הטעם כמ"ש התוס' בסו"ד לפי שהיא רחבה וראוי
להניח עליה דבר, [והתוס' בב"ב דף ס"ו פירשו בשם
רש"י לפי שראוי להשתמש בה משני צדדין]. והקשו
דבב"ב מבואר דדף של נחתומין אינו מק"ט, וביאר
הפני יהושע דהתוס' נקטו דדף של נחתומין הוי
מתהפך, (דאל"כ אין מק"ט אפילו מדרבנן כמ"ש בסוף
הדיבור), ותירצו דהתם אויל למ"ד מסגרתו למעלה
היתה, ואח"כ תירצו עוד דהטעם בטבלא המתהפכת
משום דמשמשת אדם וכו' משא"כ בדף של נחתומין.

שם: ואי הו"ל דף של נחתומין הוי כטבלא
המשמשת אדם ומשמשי אדם כ"ש דניחא טפי
- לכאן קשה דא"כ תהא טמאה מדאורייתא. וביאר
המהרש"א דהשתא אזלי לפי התירוצ הראשון דההיא
דדף של נחתומין אתי כמ"ד מסגרתו למעלה, ורק
לענין טומאה דרבנן מהני הסברא דמשמשת אדם וכו'.

סוכה פסולה דכל שאין לה חלל י' כשיעור הכשר
סוכה הויא לה דירה סרוחה. ובס' מרחשת (סי' י"ז
אות ב') כתב דהר"ן סובר דע"י דין לבד מקרבים את
החקק עד הדפנות, ומשו"ה קשיא ליה דאפילו אם אין
בו שיעור סוכה שפיר דמי, אבל להשיטות דלא אמרינן
לבד כשיש דבר מפסיק, א"כ ע"כ דמקרבים הדפנות
אצל החקק ולא קשיא מידי קושית הר"ן].

א"ל רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא -
יש לעיין אם זה מעיקר דין גוד אסיק דבעינן מחיצות
ניכרות, או דהוא דין מיוחד בסוכה. והר"ן כתב להדיא
דק בסוכה בעינן מחיצות הניכרות אבל בשבת א"צ,
ועיין בחי' הריטב"א שדן בזה. ובחי' רבינו חיים הלוי
(פ"ד סוכה הי"א) כתב דנחלקו בזה הרמב"ם
והרמב"ן, דהוכיח שם מדברי הרמב"ן דסובר דגם
בשבת לא אמרינן גוד אסיק בעמוד גבוה עשרה,
והרמב"ם סובר דבשבת שפיר אמרינן.

או דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת תיקו -
וכתבו הפוסקים דלפ"ז להלכה גם בשפת הגג פסולה,
דאזלינן לחומרא, [והרמב"ם מכשיר, והראב"ד השיג
עליו, והמ"מ כתב דהיה לו גירסא אחרת, ועיין
ברא"ש, ובחי' הגר"ת שם]. וכתב הר"ן דלפ"ז לא
נאמרה הלכתא דגוד אסיק אלא לענין שבת ולא לענין
סוכה. והפני יהושע הקשה דאיצטריך גוד אסיק היכא
דאין המחיצות מגיעות לסכך, דבכה"ג אמרינן גוד
אסיק כיון דהוי מחיצות הניכרות, ועיין בקהלות יעקב
סי' ד'.

ושאינה גבוהה עשרה טפחים מנלן -
האחרונים הקשו דתיפוק ליה משום דהוי דירה סרוחה
(ועיין מש"כ בזה לעיל). ותירצו הפני יהושע והשפת
אמת דב' דינים הם, דמטעם דירה סרוחה צריך שיהא
הסכך גבוה מעשרה, אבל הכא ילפינן דאיכא דין
בדפנות שיהיו בגובה עשרה, ונפק"מ דגם אם הסכך
גבוה מעשרה כל שאין המחיצות עשרה פסולה. ועיין
בחי' מרן רי"ז הלוי הל' סוכה.

[ומקשים ע"ז מאי פרכי' לקמן (בדף ה' ע"ב)
וממאי דחללה עשרה בר מסככה אימא בהדי סככה,
והרי בכה"ג דליכא בחללה עשרה הויא דירה סרוחה.
עוד קשה למאי דילפינן מכרובים דכתיב סוככים
בכנפיהם, והיינו דשם סכך הוי רק אם סוכך על י'
טפחים, א"כ הוי דין בסכך ולא במחיצות, ותיפול
משום דירה סרוחה. וצ"ע].

דף ו' ע"א

רש"י ד"ה כדי רביעית יין: דייך עב ואינו ממחר לצאת אלף נברין ונגדש על שפת הכוס - החידוש הוא דצריך שיאכל עליו ולולבין כשיעור שיוציאו מן היין רביעית. וא"כ שיעור העלין עצמן הוא יותר מרביעית. והרש"ש הקשה איך יתכן דחידוש גדול כזה דצריך יותר מרביעית מעט לא נשמע ממנו במס' נזיר אלא אגב אורחיה שלא במקומו. עוד הקשה דהרי הגודש מתרבה ומפתמעט לפי רוחב הכלי, ומדוע לא ביארו לנו חז"ל שיעור רוחב הכלי.

תוס' ד"ה גפן: וקשה לפי ר"ת דמאי נפק"מ שמשערין אותו זית בכוס מלא יין וכו' - ביאור הקושיא (ע"פ תוס' הרא"ש בעירובין שם) דבשלמא לשיטת רש"י דהשיעור הוא רביעית, א"כ צריך שיאכל עליו וחרצנין בשיעור שיפילו מן הכוס רביעית יין. ולהוציא רביעית מכוס יין צריך שיעור יותר גדול מבכוס מים. אבל לפי ר"ת דהשיעור בכזית, וכיצד משערין, ע"י שנותנים זית בתוך הכוס ורואין כמה יין הוציא הזית מן הכוס, ואח"כ נותנים החרצנים לתוך כוס אחרת ורואין אם הוציאו אותו שיעור כמו הזית א"כ יש בהן שיעור כזית, ובמדידה זו אין הבדל אם נותנים שניהם לתוך יין או לתוך מים, דעכ"פ רואין דיש בזית ובעלין שיעור שוה.

והתוס' בעירובין (דף ד' ע"א) הקשו גם על פי רש"י וז"ל וא"ת ומ"מ מאי נפק"מ לשער ביין, והלא כלי המחזיק רביעית הוא ביצה ומחצה, ומה שמפיל ביצה ומחצה בין יין ובין מים אם שיעור עליו ולולבין שאכל יפילו כל כך חייב. וביאר המהרש"א שם דהתוס' נקטו דגם לרש"י אין הביאור דצריך שיאכל עליו כשיעור שאם יכניסו לתוך כוס יין יפילו רביעית יין, דא"כ צריך לאכול יותר עליו כשיעור יותר מרביעית. אלא צריך שיאכל עליו ולולבין כשיעור רביעית דהיינו ביצה ומחצה, ואופן המדידה הוא כמו לפי ר"ת הנ"ל, דנותנין ביצה ומחצה לתוך כוס ואח"כ נותנים העלין שאכל לתוך כוס ורואין אם הוציאו מן הכוס יין בשיעור שוה, ולכן הקשו דבאופן זה אין הבדל בין יין למים כנ"ל. אבל בהגה"ה בתוס' שם (בסופו) וכן בתוס' הרא"ש שם נקטו בשיטת רש"י כהתוס' בסוגיין דצריך לאכול כשיעור שמוציא רביעית יין, וא"כ שיעור העלין עצמן הוא יותר מרביעית.

שם: הא פשיטא דכיון דשתה יין שיעוריה בהכי דא"א לשערו אלף ביין - אבל בתוס' הרא"ש ותוס' רבינו פרץ בעירובין שם תירצו דמיירי במילי דשתיה, דצריך לשתות כשיעור שמפיל זית מן היין. ומה שהקשו התוס' דהא פשיטא, כבר תמהו התורת חיים והרש"ש שם דלכא"ו יש בזה חידוש גדול, דהרי הזית מפיל מן היין פחות משיעור כזית ואעפ"כ חייב. כי אתאי הלכתא לדר' יצחק דאמר דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ וכו' - בתוס' הרא"ש ביאר דלולי ההלכתא הו"א דאפילו מיעוטו שאינו מקפיד חוצץ, דבעינן כל בשרו במים, ואתאי הלכתא להקל דדוקא רובו המקפיד חוצץ. אבל בתוס' ישנים בעירובין דף ד' ע"ב (נדפס על הגליון) כתבו דאי לאו הלכתא הו"א דרק כולו חוצץ ואתאי הלכתא להחמיר. [וכן משמע מלשון רש"י בע"ב ד"ה גזירה ע"ש].

דף ו' ע"ב

וגזרו על רובו שאינו מקפיד ועל מיעוטו המקפיד - ידועה הקושיא דאחרי שגזרו חכמים על רובו שאינו מקפיד, שוב הו"ל רובו המקפיד, שהרי מקפיד להסירו שלא יהא חציצה מדרבנן, וממילא הו"ל חציצה מדאורייתא. ובקובץ הערות (הוספות בסוף הספר אות ד') תירץ בשם הגר"ח ז"ל דאינו מקפיד על כל הרוב אלא על חלק מהרוב, שהרי אם יסיר קצת מהרוב ישאר רק מיעוט דשרי גם מדרבנן. ועי"ש שכתב עוד תירוץ. ובאבני נזר (רנ"ב אות ד') נקט דבאמת אחרי תקנת חז"ל רובו שאינו מקפיד חוצץ מדאורייתא.

[ביבמות דף ע"ח מבואר דרק רובו שאין מקפיד לא חוצץ, אבל כולו חוצץ. וביאר בחי' מרן רי"ז הלוי (פ"ב מקואות) דאין זה מדין חציצה, אלא כיון שהוא מכוסה כולו אין כאן ביאת מים, ורק ברובו שיש עכ"פ ביאת מים שם הוא דנאמרו דיני חציצה וההלכה שדוקא אם מקפיד חוצץ. ועיין בזכר יצחק סי' ס"א, אבני נזר יו"ד רס"ו כ"ג, אחיעזר רי"ג סי' ל"ג].

תוס' ד"ה דבר תורה: י"מ דהכא מיירי בשער אבל בבשר חוצץ אפילו מיעוטו שאינו מקפיד - התוס' בעירובין דייקו כן מלשון רש"י שפירש רובו ומקפיד היינו רוב שער. אבל הריטב"א שם כתב דאין כוונת רש"י לזה, אלא לאשמועין דמשעריו רוב השער בפני עצמו, כמו שהביא הרמב"ם

וצפונית יעשה הטפח בסוף הצפונית. וכ"כ בעל המאור דיעמיד דופן הקצרה כנגד דופן הארוכה. אבל הרמב"ן (במלחמות ה') מפרש דמעמיד הדופן הקצרה כנגד סוף הדופן הארוכה, שאם היו שתי דפנות מורח וצפון ובא להעמיד הטפח במערב, מרחיקו מן הצפון ומושכו כלפי דרום עד כנגד סוף דופן מזרחית. ועיין בריטב"א שהאריך בזה.

דף ז' ע"א

ויעמידנו כנגד ראש תור - עיין בפי' רש"י. והמהרש"ל ביאר כוונתו כפי הציוור הנדפס בגמ' לפנינו (הציוורים במהרש"ל ומהרש"א משובשים). והמהרש"א הקשה דא"כ מה הקשו התוס' דאתי אורא דהאי גיסא וכו', והרי הטפח מחובר אל הדופן. והמהר"ם הקשה דא"כ איך כתב רש"י דמיחזי כד' מחיצות. ולכן פירש המהר"ם דר"ל אם השתים מזרחית וצפונית יעמיד הטפח בקרן דרומית מערבית באלכסון, ויהא קצת נוטה לצד דרום וקצת לצד מערב, וכאילו יש לו ב' דפנות לדרום ומערב (כפי הציוור הנדפס במהר"ם). וכן נראה בכוונת המהרש"א. ועיין בשפת אמת. [ועיין בבעה"מ ומלחמות ה', ומה שביאר המהרש"א בדבריהם].

ר' סימון וכו' עושה טפח שוחק ומעמיד בפחות משלשה וכו' - ופי' רש"י ותוס' דע"ז איכא רוב דופן. וכתב הר"ן דאע"ג דגם בג' טפחים ומחצה ומשהו איכא רוב דופן, מ"מ בציר מארבעה לא חשיב בשום דוכתא. והריטב"א כתב דבעינן רובא דמינכר.

ולכאור' קשה דהרי קי"ל הלכתא דשלישית אפילו טפח, ולדברי ר' סימון בעינן ד' טפחים. והתוס' בע"כ (ד"ה סיכך) כתבו דטפח שוחק היינו מדרבנן. אבל הריטב"א כתב "דהכי גמרי להו דטפח לחוד לאו כלום הוא", ומשמע מלשונו דהוא מעיקר הדין. ובביאור הגר"א (סי' תר"ג ס"ג ד"ה וי"א) תירץ דבכל הסוכה דהיינו בב' דפנות כהלכתן לא מהני לבוד, ובדופן שלישית קמ"ל ההלכתא דבעינן רק טפח עומד ובשאר הדופן מהני לבוד. [וכן הביא המג"א (תר"ל סק"א) בשם הר"ן דלא מהני לבוד בב' דפנות, והא דאמרינן לקמן דמהני קנה קנה בפחות מג' היינו דוקא כשעושה ד' דפנות שלימות].

ובחי' מרן רי"ז הלוי (קונטרס על מס' סוכה) הוסיף ביאור, דב' דינים הם, דלענין עיקר דין שיעור

(פ"ב מקואות הט"ו) בשם הגאונים, ודלא כמו שפסק הרמב"ם דמשערין השער והגוף יחד.

שם: וי"ל דאיצטריך לבית הסתרים כדאיתא בפ"ק דקידושין - והיינו דאמרינן שם דאע"ג דא"צ ביאת מים בבית הסתרים מ"מ צריך שיהא ראוי לביאת מים, וחציצה פוסלת שם. והפני יהושע הקשה איך יתכן דקרא אתי ע"ז, והרי בית הסתרים הוי מיעוטו ואינו חוצץ מדאורייתא אפילו במקפיד ע"ש.

שתים כהלכתן ואתאי הלכתא וגרעתא לשלישית ואוקמה אטפח - הרש"ש הקשה דלעיל אמרינן דהלכתא דמחיצין אתיא לגוד ולבוד ודופן עקומה, ולמה לא הזכירו גם הלכתא דדופן שלישית, ותירץ דזה ג"כ בכלל הלכתא דגוד, דהיינו גוד המחיצה במשך לאורך, ועיין בסמוך.

ואבע"א דכו"ע יש אם למקרא והכא בהא קמייפלגי מר פבר סככה בעיא קרא וכו' - המהר"ם הביא דמקשים העולם דא"כ דל חד קרא לסככה, וחד קרא לגופיה, ונשאר רק חד קרא לשתי דפנות, ומנלן דופן שלישית כלל (דעדיין לא ס"ד דאתא הלכתא להוסיף). ותירץ דלסכך לא בעינן חד קרא בפנ"ע, אלא הסכך נחשב כמנין הדפנות, דמה לי דופן מהצדדין או מלמעלה. ובערוך לנר הביא שכ"כ הר"ן בסנהדרין דף ד'.

תוס' ד"ה ור' שמעון: ודרשינן בגמ' לולב אחד מדכתיב כפת חסר וי"ו - המהרש"א הקשה דהרי התם המקרא והמסורת סותרין זא"ז, דלפי המקרא דקרינן כפות בוי"ו צריך ב' לולבין, ועיין במהר"ם.

[שם: ועוד אשכחן ר' עקיבא וכו' - יש לעיין בקושייתם, דנהי דס"ל לר"ע דסוכה דירת עראי, מ"מ יתכן דבעינן ג' דפנות לא משום דירת קבע אלא מקראי דבסוכות וכו'. וצ"ל דהרי לקמן קאמר אביי דר' שמעון סובר דסוכה דירת קבע, והביאור דכיון דילפינן מקרא דצריך ד' דפנות שמעינן מינה דבעינן דירת קבע, וע"כ הקשו לר"ע דיש אם למקרא דנילף דסוכה דירת קבע].

תוס' ד"ה וסוכה: בירושלמי אמרינן וכו' - לכאור' יש כאן חמש דפנות, וביאורו הרש"ש וערוך לנר דחד אתא לסכך.

ואותו טפח היכן מעמידו אמר רב מעמידו כנגד היוצא - פי' רש"י דאם השתים מזרחית

צוה"פ על פני כל הסוכה לא בעינן טפח כלל, והכא מיירי דאיכא צוה"פ רק על ד' טפחים. ולשיטתם מוכח דגם בטפח שהוא מעיקר שיעור הכשר סוכה מהני צוה"פ, וה"ה בב' דפנות כהלכתן, דלא כהר"ן.

ומקושת הר"ן והריטב"א מוכח דנקטו דרבא סובר דמעיקר הדין לא סגי בטפח בלי צוה"פ. אבל הב"ח (בסי' תר"ל) כתב דצוה"פ בעינן רק מדרבנן, ולפ"ז לק"מ דההלכתא קמ"ל בדופן שלישית סגי מעיקר הדין בטפח, בלי צוה"פ.

איכא דאמרי וניתרת נמי בצורת הפתח -
ופי' רש"י דעושה צוה"פ בשני קנים כל שהוא וקנה על גביהן וקאי במקום טפח דאו האי או האי מכשיר. וכתב הרא"ש דאע"ג דהברייתא הזכירה טפח, כ"ש צוה"פ דחשיב מחיצה לענין שבת וכלאים. אבל הריטב"א פירש גם בהך לישנא דבעינן טפח עומד, וניתרת בצוה"פ היינו דעושה טפח סמוך לדופן וגם צורת הפתח. [ולפ"ד רש"י והרא"ש פליגי תרי לישני דרבא האם סגי בצוה"פ בלי טפח עומד, דלישנא קמא סובר דצוה"פ לא מהני לשיעור עיקר הכשר סוכה ובעינן טפח כמו שנתבאר לעיל, ולישנא ב' סובר דמהני צוה"פ וא"צ טפח. ולכאור' ללישנא ב' מהני צוה"פ גם בב' דפנות כהלכתן. [וגם ללישנא בתרא דצריכה נמי צוה"פ כתב הרא"ש לקמן (סי' ל"ד) דכיון דאיכא צוה"פ כשר מדאורייתא ולא בעינן טפח שוחק אלא מדרבנן]. והא דללישנא קמא א"א לומר דהברייתא נקטה טפח וכ"ש צוה"פ, משום דהרי להך לישנא בטפח לחוד לא סגי, וא"כ למה נקט טפח].

אמר רבה וכן לשבת מגו דהויא דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת - הקשה הר"ן אמאי אמרינן מגו לקולא, נימא איפכא לחומרא דמגו דלא הויא דופן לשבת לא הויא דופן לסוכה. ותירץ דכיון דהתורה פירשה מחיצותיה של סוכה, ואי אפשר לשבעת ימי סוכה בלא שבת, ודאי לא באה התורה להכשיר הסוכה לשהי' ימים בלבד. ועיין בחי' הריטב"א.

בס' מרחשת (ח"א סי' ט"ז) הקשה איך אמרי' מגו, והרי לענין סוכה א"צ בדופן שלישית אלא טפח, ואין הביאור דע"י הטפח נחשב הכל לסתום, אלא דמעיקר הדין סגי בטפח, משא"כ בשבת דבעינן דיהא חשוב כל הדופן סתום וזה לא מצינו בסוכה כלל, עיי"ש מש"כ בזה. עוד הקשו הראשונים ז"ל דהרי קי"ל דבעינו בסוכה צוה"פ. ובשבת ודאי מהני צוה"פ

דפנות באמת סגי בטפח ומיקרי דופן, אבל מלבד זה בעינן דאותו טפח יסתום את הצד השלישי בסוכה, וע"ז קאי כל הסוגיא דאותו טפח היכן מעמידו דהיינו כדי שיהא נחשב דופן על כל הסוכה, וקאמר ר' סימון דצריך שיהא רוב דופן סתום בהלכות מחיצה.

א"ר יהודה פוכה העשויה כמבוי כשרה ואותו טפח מעמידו לכל רוח שירצה וכו' - הר"ן ביאר דר' יהודה סובר דהא דאמרינן שתיים כהלכתן היינו כשיעורן, אבל לא בעינן דעריבן (דהיינו שיהיו מעורבות ומחוברות זב"ז), ור' סימון סובר דכהלכתן היינו גם דעריבן, וע"י פס ארבעה וכו' דהו"ל כלבוד חשיב דעריבן. ועיין היטב בשפת אמת.

המג"א בסי' תר"ל סק"ג נסתפק האם גם בסוכה גדולה מהני פס ארבעה אע"פ שמרוחק מן הדופן השלישית. ובריטב"א מפורש דמהני. ועיין בביכורי יעקב שם סק"י.

אמר רבא ואינה ניתרת אלא בצורת הפתח - לכאור' אם איכא צורת הפתח הוי דופן מעליא, כמו לענין שבת וכלאים דצורת הפתח חשיב מחיצה, ומה החידוש בדופן שלישית דסגי בטפח. וכתב הר"ן דמוכח מכאן דבשני דפנות הראשונות של סוכה לא מהני צורת הפתח, דבעינן מחיצות הניכרות. ועיין מה שביאר בזה באבני נזר (אור"ח תע"ז סק"ז).

והתוס' הקשו דבעירובין סגי בקנה כל שהוא לצוה"פ, ואמאי צריך הכא חצי טפח מכל צד, ותירצו דבסוכה בעינן מחיצות הניכרות. והרא"ש כתב דהרי גמרינן הלכתא דדופן שלישית בעינן טפח. וביארו הערוך לגר והגר"ז דלענין עיקר שיעור הכשר דפנות סוכה לא מהני צוה"פ כמ"ש הר"ן לענין ב' דפנות, וגם בדופן השלישית בעינן שיעור טפח, ורק לענין דבעינן שתהא הסוכה סתומה ברוח שלישית ע"ז מהני צוה"פ. ועיין בחי' רבינו חיים הלוי (פט"ז שבת ה"טז ד"ה ונראה) שכתב דצוה"פ לא חשיבא עצמה מחיצה, אלא דמהני לאשוויי המקום כמוקף מחיצה, והוכיח הכי מסוגיין דאמאי לא סגי בצוה"פ לבד, ולכאור' כוונתו כהגר"ז.

והריטב"א הביא דרש"י פירש דצריך צוה"פ על כל אורך הסוכה, והקשה עליו דא"כ דופן גמורה היא ומאי רבותא דדופן שלישית, אלא ודאי דהחידוש דסגי בצוה"פ של ד' טפחים והוי כאילו הכל סתום. וכ"כ המרדכי בשם ראב"ה ובהגהות מיימוניות דאם איכא

בלי מגו, עיין בר"ן, ריטב"א, רא"ש (סי' ז'), פני יהושע, ערוך לנר.

רש"י ד"ה משא"כ בסוכה: ואפילו היו לה פתחים בשתי הדפנות דכי מצטרפת להו בהדי שתיים הפרוצות הו"ל פרוץ מרובה שריא - וכתבו הפוסקים (הב"ח והט"ז בסי' תר"ל) דמשמע דבב' הדפנות עצמן בעינן עומד מרובה, אלא שבצירוף ב' דפנות הפרוצות הוי פרוץ מרובה. [אבל הפני יהושע נקט בדעת רש"י דאפילו אם בב' הדפנות הוי פרוץ מרובה כשר. והחזו"א (או"ח סי' ע"ה סק"ג) נקט שכן דעת הרא"ש והר"ן].

והקשו האחרונים (בס' ראשון לציון מהאור החיים הק' ז"ל, והחזו"א שם) מאי רבותא היא בסוכה, דכיון דא"צ אלא ב' כהלכתן ושלישית טפח מדוע נצרך הדופן הרביעית לשיעור פרוץ מרובה. וגם לענין שבת דבעינן ג' דפנות שלימות כל שאין הפרוץ מרובה בג' דפנות כשר, אע"ג דאם נצרך הדופן הרביעית יהא פרוץ מרובה. אמנם הר"ן בעירובין דף י"א כתב לענין שבת דאם בצירוף הדופן הרביעית הוי פרוץ מרובה פסול. והריטב"א הקשה על רש"י דבשבת אין הפסול משום פרוץ מרובה, דאפילו אם יעשה ב' שלימות ושלישית טפח דהוי עומד מרובה אפ"ה לא מהני, דבעינן ג' שלימות.

דף ז' ע"ב

תוס' ד"ה סיכך: וי"ל דמיירי בלחי טפח וכו' - אבל רש"י כתב (בד"ה ואילו סוכה) דמיירי בלחי שאין בו טפח. וכן הרמב"ם והשו"ע לא הזכירו דבעינן טפח. ולכאור' אזלי לשיטתם דמפרשים דמיירי במבוי מפולש, וא"כ הלחי מהני מדאורייתא לענין שבת. והתוס' לשיטתם (בסמוך) דמיירי במבוי שאינו מפולש וא"כ מדאורייתא לא מהני הלחי כלום.

והר"ן כתב דמיירי במבוי שאינו מפולש, ומ"מ סגי בלחי פחות מטפח, ואע"ג דלא מהני הלחי מדאורייתא כלום, מ"מ כיון דהאי לחי מהני להתיר אילו לא היה מחיצה שלישית סגי בזה. [ומבואר דהר"ן סובר דלענין מגו א"צ שיתיר בפועל. [ועיין ברא"ש שנסתפק לענין פסי ביראות כעשן בחצר אם מהני לענין סוכה, כיון דבחצר אין צריכין להתיר כלום].

שם: ובקונטרס פי' דמיירי במבוי מפולש ולא יתכן דא"כ לא משתרי בלחי וקורה וכו' - הפני יהושע והמג"א (סי' תר"ל סק"ט) תירצו דכיון דמדאורייתא מהני לחי גם במבוי מפולש, לענין סוכה אוקמה אדאורייתא. וכן מבואר ברא"ש. וכע"ז כתבו התוס' בסמוך לענין פסי ביראות, ועי"ש שביארו הטעם דהתוס' לא ניחא להו לפרש כן הכא.

תוס' ד"ה מחיצה: ותדע דכולהו מודו דלא בעינן למחיצות פסולת גורן ויקב - המהרש"ל מפרש כוונתם דגם ר' יאשיה מודה דא"צ, ועיין בפני יהושע שביאר הטעם. אבל המהרש"א הביא דהמרדכי כתב בשם ראבי"ה דלר' יאשיה בעינן פסולת גורן ויקב, וצ"ל דמש"כ התוס' "דכולהו מודו" היינו כולוהו תנאי דילפי לעיל בדף ו' מחיצות מבסוכות. ועיין בביאור הלכה ריש סי' תר"ל שהביא דיש מהאחרונים שכתבו דבעל נפש יחמיר לעשות הדפנות מדבר הכשר לסכך. [והקרבן נתנאל הקשה לשיטת ראבי"ה איך אמרי' דופן עקומה בסכך פסול, ועיין בשפת אמת].

אמר אביי רבי וכו' כולוהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן דתניא רבי אומר כל סוכה שאין בה ד' על ד' אמות פסולה - והנה חכמים סוברים דירת עראי בעינן, ומ"מ מודים דסוכה דחבה ד' אמות כשרה, כיון דאפשר לעשותה עראי כמבואר בגמ' בדף ב'. וכתבו האחרונים דלרבי סוכה שיש בה ד' אמות גם אם עשאה עראי כשרה, דהנך תנאי דסוברים סוכה דירת קבע היינו דצריך לעשותה באופן שיכולה להיות קבע, ורק בפחות מד' אמות לרבי (או מז' טפחים לב"ש) או סוכה עגולה או בראש העגלה וכו' אינה יכולה לעולם להיות קבע ומשו"ה פסולה, ועיין בערוך לנר.

ובימא דף י' ע"ב (מובא בתוס') איתא דלמ"ד סוכה דירת קבע חייבת במזוזה, ולמ"ד סוכה דירת עראי פטורה ממזוזה. והביאור דפליגי בגדר ישיבת סוכה האם הוי ישיבת קבע או ישיבת עראי. וכוה תליא גם הפלוגתא הנ"ל דלמ"ד דירת עראי צריך שתהא הסוכה ראויה לעשותה עראי, דאל"כ לא מיקרי ישיבת עראי, ולמ"ד דירת קבע בעינן שתהא ראויה לעשותה קבע.

התוס' לעיל בדף ב' כתבו דלמ"ד דירת עראי בעינן, אע"ג דאם עשה הסוכה קבע כשרה, מ"מ הסכך צריך שיהא עראי. ויש להסתפק להנך תנאי דסברי

סוכה דירת קבע בעינן, האם גם בסכך כשר קבע. והשפת אמת שם כתב דהרי התוס' הוכיחו מהא דגשמים סימן קללה בחג, ומשמע דכולהו מודו לזה, וא"כ לכו"ע הסכך צריך להיות עראי. אבל בס' מרחשת (סי' ט"ו אות י"א) הוכיח דלמ"ד דירת קבע בעינן גם הסכך צריך להיות קבע ע"ש.

ר' יאשיה הא דאמרן - יש לעיין מנ"ל לאביי דר' יאשיה סובר דבעינן דירת קבע, והרי טעמיה דר' יאשיה אינו משום קבע אלא גזיה"כ הוא דדין הדפנות כסכך דצריך צילתה מרובה, וכמו דלשיטת ראבי"ה צריך אליבא דר' יאשיה שיהא גם ממין הכשר לסכך. וצ"ב.

ר' שמעון דתניא וכו' שלש כהלכתן ורביעית אפילו טפח - פ"י רש"י ופרשנין טעמא לעיל למחסה ולמסתור מזרם. ומשמע מלשוננו דאביי דקאמר דר' שמעון ס"ל סוכה דירת קבע, בע"כ סובר כר' מתנה דטעמיה דר"ש מקרא דלמחסה ולמסתור, דמהך קרא יליף דצריך שתהא הסוכה דירת קבע שתגן עליו ממטר וכו'. אבל ללישנא קמא בגמ' לעיל. דטעמיה דר"ש משום דיש אם למקרא וילפי' מבסוכת וכו' הרי כאן שש וכו', אין הוכחה דר"ש ס"ל דירת קבע בעינן, דיתכן דגזיה"כ בעלמא הוא דצריך ד' דפנות. אבל מדברי התוס' לעיל דף ו' ע"ב (ד"ה ור' שמעון) מבואר להדיא דגם לפי הטעם דיש אם למקרא ובעינן ד' דפנות שפיר הוכיח אביי דס"ל דירת קבע בעינן, וצ"ל דאביי סובר דמהך קרא דבעינן ד' דפנות, ילפינן מינה דצריך שתהא דירת קבע. [ונראה דהתוס' לשיטתם הוכרחו לפרש שלא כרש"י, שהרי התוס' שם פירשו דגם ר' מתנה דדריש מקרא דלמחסה ולמסתור וגו' אין ממשמעות הפסוק כפי' רש"י שם דאם ליכא ד' דפנות לאו מחסה הוא, אלא דדרשינן לצל הרי אחת למחסה ולמסתור הרי שנים וכו', וא"כ גם לר' מתנה הוי גזיה"כ בעלמא, ודו"ק].

תוס' ד"ה בוליהו: אבל מ"מ אמת הוא דלמעלה מכ' לא קיימא אא"כ עשאו קבע וכו' ש"מ דרגיל לעשותו קבע - המהרש"א והפני יהושע תמהו דאכתי לא שמעינן דלר' יהודה בעינן דוקא דירת קבע, אלא דמכשיר גם בדירת קבע. ובאמת בתוס' הרא"ש כתב דלר' יהודה לא בעינן דוקא דירת קבע, וכ"כ הרא"ש בס"י א'. [ועיין בקרבן נתנאל שם שהקשה מד' הגמ' לקמן דף כ"א, וכבר עמד בזה בתוס' הרא"ש כאן]. אבל הרמב"ן במלחמות ה' (ריש

מכילתין) כתב דהש"ס סובר דכי היכי דמכשיר ר' יהודה בדירת קבע ה"ה דפוסל בדירת עראי, דקרא מידריש או בדירת עראי דוקא או בדירת קבע דוקא. ומדברי רש"י בדף כ"א ע"ב (ד"ה שאין לה קבע) מוכח כהרמב"ן. ועיין גם במאירי במתני' שהביא ב' דעות בזה.

תוס' ד"ה העושה: ולא מסתבר דאלא מעתה ליפלו בסוכה שבראש עגלה כיון דניידא מתחזיא כעראי - המהרש"א הקשה דלמא זהו באמת טעם פלוגתייהו, וכ"כ רש"י (בד"ה בראש הספינה) דבראש העגלה פסול משום דניידא מיחזי כעראי, ועי"ש בתירוצו.

דף ח' ע"א

אבל ריבועא דנפיק מגו עיגולא - ומבואר דלר' יוחנן לא סגי שיהא בסוכה שיעור השווה לט"ז אמות מרובעות, אלא צריך שיהא אפשר לעשות בתוך העיגול ריבוע של ד' על ד' אמות ממש. ודעת המג"א והט"ז (סי' תרל"ד) דגם לדידן דקי"ל שיעור סוכה ז' טפחים, אם עשה הסוכה עגולה צריך שיהא ברחבה כדי לעשות בה ריבוע של ז' טפחים ממש. ואולי לשיטתם (מובא בדף ג') דאם אורכה יתר על ז' ורחבה פחות מז' לא מצטרפי דבעינן ריבוע של ז' טפחים ממש. אבל דעת הב"ח דא"צ ריבוע ממש אלא שיהא השיעור עולה מ"ט טפחים מרובעים, דדוקא לר' יוחנן דהטעם דצריך ד' אמות משום דירת קבע, לכן ס"ל דעיגולא לא הוי קביעותא, אבל לדידן דקי"ל דירת עראי העיקר הוא שיהא ברחבה מ"ט טפחים.

דף ח' ע"ב

הפנימית אינה סוכה - ופ"י רש"י דלא מינכרא מילתא דלשם סוכה הוא דר בה. והר"ן פירש הטעם משום דנעשה לדירה והו"ל בית ופסול משום תעשה ולא מן העשוי. [ועיין ב"ח ומג"א (סי' תרל"ה) שנחלקו אם רש"י מודה לסברת הר"ן].

סוכת נשים - מכאן הקשו הראשונים (תוס' ורא"ש בגיטין דף מ"ה ע"ב) על שיטת ר"ת דאין אשה אוגדת לולב ועושה ציצית כיון שאינה מצווה, דהרי גם בסוכה אינה מצווה ומ"מ אם עשתה סוכה כשרה. והאחרונים כתבו לחלק בין לולב וסוכה ואכמ"ל.

גם לב"ה צריך לחדש דבר, ואיזה חידוש שייך במצה, וכתב בדביעבד מהני בלא חידוש.

האחרונים הקשו דהרי במצה ודאי בעינן שימור לשם מצה, כדאיתא בפסחים דף מ' וילפי' מקרא ושמרתם את המצות. עיין צל"ח, ערוך לנר, מנחת חינוך מצוה י'.

תוס' ד"ה ואם: ואפילו לא נפק"מ אלא לב"ש - הב"ח (שם) ביאר כוונתם דשמא לב"ה דצריך לחדש דבר, אפילו אם עשאה מתחילת השנה לשם סוכה צריך לחדש, והביא דהראשונים ז"ל נחלקו בזה. והפני יהושע ביאר כוונתם דנסתפקו שמא הבבלי אינו סובר כלל דצריך לחדש דבר. ועיין בפמ"ג וערוך לנר.

מנחם לנצי סוכה שאפורין כל שבעה - כתב הט"ז (תרל"ח סק"ג) דהאיסור הוא רק ליטול ממנה שע"ז מבטלה מקדושתה, אבל לסמוך עליה או להניח עליה דבר מותר. והפמ"ג הביא ראיה לזה מד' הגמ' בדף י' ע"ב גבי מגימין עבדיה דר' אשי. אבל בשו"ת עונג יו"ט (סי' מ"ט) נקט דהסוכה אסורה בהנאה לגמרי כיון דמקשינן לחגיגה, ועי"ש שדן איך אשה מותרת לישב בסוכה כיון שאינה מצווה, וכן הקשה איך מותר לישב בסוכה בשעה שיורדין גשמים כיון שאינם מקיים מצוה, [ובקובץ שיעורים ביצה אות ע' כתב דבשעה שיורדין גשמים אין עליה שם סוכה]. ועיין קהלות יעקב סי' ז'.

כתב הרא"ש דדוקא הסכך אסור אבל הדפנות מותרות, דכל מאי דדרשינן מחג הסוכות קאי רק על הסכך (כמו פסולת גורן ויקב). אבל הרמב"ם (פ"ו סוכה הט"ז) פסק דגם הדפנות אסורות. ובחי' הגר"ח שם ביאר דהרמב"ם סובר דהא דקדושה חלה על הסוכה אין זה דין בחפצא דסוכה, אלא דכל דמתקיים בו מצות סוכה אסור ליהנות ממנו, וכיון דבלא דפנות לא מתכשרא א"כ גם הדפנות איכללו במצות סוכה. [אבל דעת הב"י דלהרמב"ם איסורו רק מדרבנן, ועיין בביאור הלכה סי' תרל"ח]. והט"ז הקשה על הרא"ש בדף י' מבואר דגם נויי סוכה אסורין וכ"ש הדפנות, ועיין ברמ"א וביאור הגר"א שם.

המג"א (תרל"ח סק"ג) כתב דישיבת סוכה מקדשת גם בלי עשיה. והרשב"א בביצה דף ו' כתב דסוכת גנב"ך אינה מתקדשת ע"י ישיבה, ועיין משנה ברורה שם סק"ט, ושער הציון אות ג'.

[ובמג"א או"ח סי' י"ד סק"ג כתב דלר"ת אין אשה רשאה לעשות הסוכה. וכתב הפמ"ג דכוונתו לכתחילה, דהרי בדביעבד מפורש בסוגיין דכשר].

א"ר חסדא והוא שעשאה לצל - רש"י פירש דעשאה לצל ולא לצניעות, דאע"ג דלשם מצוה לא בעינן לשם צל בעינן. ובאבני נזר (סי' תע"ה) ביאר דאין זה דין כוונה לשם צל, אלא בעינן שתהא הסוכה עומדת לצל. ונפק"מ אם סיכך קטן דאע"ג דאין לו כוונה מ"מ מהני מחשבת בעה"ב שתהא עומדת לצל. [והר"ן פירש דלא עשאה לדירה, ועיין בב"ח וט"ז שם]. ועיין מש"כ לקמן דף י"ד ע"א.

והרא"ש הביא בשם ר"ת דמפרש דעשאה לצל ולא מעובה להגן מגשמים. וכתב הטור (בסי' תרל"ה) דר"ת לשיטתו דפוסל כשאין גשמים יורדין לתוכה. והב"ח והט"ז הקשו דא"כ מאי קמ"ל ר' חסדא, והרי בכל סוכה כך הוא הדין (וכמו שפירש רש"י קושית הגמ' מאי כהלכתה). [והב"ח כתב דיתכן דגם למאן דמכשיר סוכה שאין גשמים יורדין לתוכה הכא מודה דפסול, דכיון דעשאה מעובה כ"כ מוכחא מילתא דעשאה לדירה, וסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל השנה].

דף ט' ע"א

תוס' ד"ה סוכה ישנה: בירושלמי תני צריך לחדש בה דבר - הר"ן והריטב"א (בריש מכילתין) כתבו דזה רק למצוה מן המובחר. והבית יוסף (סי' תרל"ו) הוכיח מדברי התוס' בסמוך (ד"ה ואם) דהוי לעיכובא, והפמ"ג ביאר כוונתו דרק מדרבנן הוי לעיכובא, אבל מדאורייתא כשרה דהרי ב"ה לא ילפי מקרא דבעינן לשם סוכה. והמג"א הקשה דאם הוא לעיכובא איך לא הזכיר הש"ס דידן ד"ז. ועיין בפמ"ג שדחה הוכחת הב"י מהתוס', ועיין בשפת אמת. והרי"ף והרמב"ם השמיטו הך דינא דצריך לחדש דבר, וכתבו המפרשים דהם סוברים דהבבלי חולק על הירושלמי בזה.

שם: ובתר הכי איתא מצה ישנה פלוגתא דב"ש וב"ה - הפני יהושע הקשה דלגבי סוכה ילפי ב"ש מקרא דבעינן לשם מצוה, אבל במצה מג"ל. וכתב דהירושלמי סובר דטעמייהו דב"ש אינו מקרא אלא מסברא. ובשירי קרבן על הירושלמי הקשה דהרי

הרא"ם. אבל הב"ח עצמו כתב דמסברא אין לפסול, דהוה אמרין דל צל האילן מהכא, כמו דאמרין לעיל בדף ב' דל עשירות קרנים מהכא. וגם הפני יהושע הוכיח מדברי רש"י והטור דאינו מסברא אלא מגזיה"כ.

אמר ר' פפא בשחבטן - ופי' רש"י דהשתא אין הסכך הפסול ניכר ובטל ברוב. ומבואר דהוא מדין ביטול ברוב דהסכך הפסול נעשה כסכך כשר. וכן צ"ל לשיטת התוס' דמיירי הכא שהסוכה חמתה מרובה מצילתה, וע"י דין ביטול ברוב נעשה הסכך הפסול כסכך כשר ומהני להשלים שיעור הסוכה.

אבל הר"ן והריטב"א כתבו דאין זה מדין ביטול ברוב כמו באיסורין, שהרי הסכך הפסול אפשר לעמוד עליו ולבררו מתוך הכשר. ולשיטתם מיירי הכא שהסוכה צילתה מרובה (כמבואר לעיל), וא"צ שישלים הסכך הפסול לשיעור סוכה. והא דחבטן מהני רק שלא יעמוד הסכך הפסול מעל הכשר ויפסלנו. ונפק"מ היכא דהסכך הכשר חמתו מרובה, דלשיטת רש"י ותוס' בזה מיירי הסוגיא וגם בכה"ג הסוכה כשרה משום ביטול ברוב, ולשיטת הר"ן הסוכה פסולה. וכן מבואר בחי' הרמב"ן דע"י שחבטן הסכך הפסול אינו פוסל ומ"מ גם אינו מצטרף. ולדינא נחלקו בזה הב"ח והמג"א בסי' תרכ"ו ע"ש, ועיין בשפת אמת].

והקשו הר"ן והריטב"א אמאי בעינן רובא כשר ולא סגי בפלגא, והרי תנן לקמן המקרה סוכתו בשפודין אם יש ריוח ביניהם כמותן כשרה. ותירץ הר"ן דכיון דהסכך הכשר אינו עומד בפני"ע אלא מעורב נתמעט חשיבותו ובעינן רוב. ועיין בריטב"א שתירץ באופן אחר, ומש"כ ע"ז בשערי ישר ש"ג פי"ט.

שם: מבואר מסוגיין דאם האילן צילתו מרובה לא מהני שחבטן. וכיאר הר"ן "אילו היה צילתו מרובה לא מיבטיל ברובא כיון שאין הסכך הכשר מועיל בסוכה כלום". [ובקהלות יעקב (סי' ח') הביא דהנחלת דוד הקשה על הר"ן "ולא ידענא טעמו דסוף סוף יבטל ברובא". ונראה דהר"ן אזיל לשיטתו דהכא לא שייך כלל ביטול ברוב, אלא דמהני רוב סכך כשר, אבל אם גם הפסול צילתו מרובה שוב אין הכשר מועיל כלום בסוכה דבלא"ה איכא צל. אבל לשיטת רש"י ותוס' דהוי מדין ביטול ברוב לכאן קשה. ועיין ברש"ש, וקהלות יעקב סי' ח'].

תוס' ד"ה ההוא: תימה תיפול"ל משום דהו"ל מצוה הבאה בעבירה - הריטב"א תירץ דס"ד דבסוכה ליכא פסול מצהב"ע משום דאין באה לרצות.

וידוע תירוץ המנחת חינוך (מ' שכ"ה) דאי משום מצוה הבאה בעבירה, אע"ג דהאוכל בסוכה זו אינו מקיים מצות סוכה, מ"מ גם אינו עובר על עשה דסוכה, דמשום מצהב"ע לא הוי סוכה פסולה, אבל השתא ילפינן מקרא דהסוכה פסולה משום גזולה. ובשערי ישר ש"ג פי"ט נחלק עליו מב' טעמים: א' דגם טעמא דמצהב"ע הוי פסול בסוכה. ב' דבאופן שאינו מקיים מצות סוכה ממילא עובר על המצוה, דגדר המצוה אינו שאסור לאכול מתוך לסוכה, אלא דהאוכל חייב לאכול בסוכה ולקיים מ"ע דסוכה. נוכח דגם לענין ציצית גדר המצוה הוא דאם לובש ד' כנפות מחויב לקיים מ"ע דציצית. וכן נראה דנקט המ"ב (בביאור הלכה סי' ס' ד"ה וי"א) שכתב דהלובש ציצית ואינו מכין לשם מצוה עובר על מ"ע דציצית, ולשיטת המנ"ח אע"ג דלא קיים מ"ע מ"מ לא ביטל המצוה. ובאבי עזרי (פ"ה סוכה הכ"ה) כתב להיפך, דגם אחרי דמיעטה התורה סוכה גזולה, אין זה פסול בסוכה, אלא דנתמעט מקיום מצוה. ובעיקר קושית התוס' ע/ע במג"ח שם בסו"ד, ובחי' רעק/א בדף י"ז.

דף ט' ע"ב

הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר - שיטת התוס' דדוקא אם הסוכה חמתה מרובה מצילתה נפסלת ע"י האילן, אבל אם צילתה מרובה מחמתה אינה נפסלת. אבל דעת ריב"א (הובא ברא"ש בשם ראבי"ה), וכ"כ בחי' הרמב"ן והר"ן, דאפילו אם הסוכה צילתה מרובה, והאילן חמתו מרובה, מ"מ הסוכה פסולה, שהסכך הכשר שמתחת האילן מתבטל ע"י האילן, דאינו משמש כלום כיון שהסכך העליון מיצל עליו. ואין הסוכה כשרה עד שיהא צל האילן מועט כ"כ דבלאו הסכך שמתחתיו יהא צילתה מרובה מחמתה.

והמהרש"א (בדף י') כתב דלשיטת ריב"א וסייעתו הפסול בסוכה תחת האילן הוא מסברא, והא דילפינן בברייתא מקרא ולא סוכה תחת האילן אגב גררא הוא. וכן הביא הב"ח (ריש סי' תרכ"ו) בשם

רש"י ד"ה הא קא מצטרף: ומהני צל האילן לצל הסכך להשלים צילתה של סוכה - הראשונים ז"ל הוכיחו מכאן דרש"י סובר כתוס', דרך היכא דהסכך הכשר חמתו מרובה ובעינן לצל האילן להשלים צילתה של סוכה אז הוא דפסלינן. עיין מרדכי סי' תשל"ד, מאירי, טור, ועוד ראשונים. ועיין בב"ח שם ובפני יהושע שדחו הראיה. ועיין מש"כ בדף י' ע"א.

רש"י ד"ה מאי: שמע מינה שמסככין על קני הגג שקורין למ"ש וכו' ואמר רבי דזהו השיעור כשהקנים והאוויר שביניהם שוין וכו' - וביאר המהרש"א דאע"ג דהסכך הכשר הוי רק מחצה, ולשיטת רש"י בדף כ"ב מחצה סכך ומחצה אויר פסול משום דחמתה מרובה, הכא שאני דהרי יש בה צל, דכשהנחת הסכך הפסול היה חמתה מרובה, והסכך הכשר עשאה לצילתה מרובה.

והב"ח (שם ד"ה ומ"ש ומפני) ביאר כוונת רש"י דמיירי באופן שהסכך הכשר חמתו מרובה, ומ"מ מצטרפין הקנים לשיעור צילתה מרובה דבטלין ברוב. וצ"ב דהרי הקנים הוו מחצה, ואי נימא דהסכך הכשר הוי רוב א"כ יש בכשר צילתה מרובה וא"צ ביטול. [ואין זה שייך לפלוגתת תוס' וריב"א, דהכא מעורבין זב"ז]. וגם לכאור' ל"ש ביטול שהרי הקנים ניכרים בפנ"ע. וצ"ע.

תוס' ד"ה הא קא מצטרף: ואם הסוכה מסוככת כראוי שצילתה מרובה לא מסתבר שתיפסל משום צירוף סכך פסול - המהרש"א (בדף י' ע"א) נסתפק בדעת התוס' דאם הסוכה צילתה מרובה אינה נפסלת, האם זה גם כשהאילן צילתו מרובה, או רק כשהאילן חמתו מרובה. והריטב"א (בדף י' במתני') הביא בשם ר"ת דאפילו אם האילן צילתו מרובה אינו פסול. אבל הטור והשו"ע פסקו דדוקא אם האילן חמתו מרובה כשר. וכן הוכיח המהרש"א, עיין בסמוך.

וכתב המהרש"א (בשם אחיו) דבכה"ג כיון דהסוכה צילתה מרובה הטעם דפסולה אינו משום צירוף סכך פסול, אלא דילפינן מקרא בסוכת תשבו וכו' ולא בסוכה שתחת האילן. וכן מבואר להדיא בתוס' רבינו פרץ (הנדפס מחדש) בדף י' ע"א. והקשה המהרש"א דא"כ תהא פסולה רק אם יש י' טפחים בין האילן והסכך, כמו בסוכה תחת הסוכה דלא מיקרי ב' סככים בלא"ה. ועיין מה שתירץ בזה הפנ"י. ובבית

מאיר (סי' תרכ"ו ס"א) ביאר דהתם כיון דסכך סוכה הוי עראי אין לו שם סכך אא"כ כשר למצות סוכה, אבל אילן ובית דשם סכך עליהם כל ימות השנה שפיר חשיב ב' סככים. ובקהלות יעקב (סי' ח') כתב דהתם אם ליכא י' טפחים לא מיקרי סוכה תחת "סוכה", אבל הכא אין המיעוט משום תחת הסוכה אלא משום תחת "האילן", וגם היכא דליכא ריוח י' טפחים מיקרי שפיר אילן (דלא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע).

שם: והא דלא משני כגון דבלאו פסול צילתה מרובה - כתב המהרש"א דאי נימא דכשהסוכה צילתה מרובה כשרה אפילו אם האילן צילתו מרובה, איך אפשר לשנויי דרבא מיירי בצילתה מרובה, דא"כ אמאי פסול כשהאילן צילתו מרובה.

שם: ותדע דגבי מקרה סוכה בשפודין וכו' - כתב הפני יהושע דלשיטת הריב"א וסייעתו לק"מ, דהרי סברתם משום דסכך האילן מבטל סכך הכשר שתחתיו, והתם אינו עומד תחתיו אלא זה לצד זה. ועיין מש"כ בביאור דברי התוס'.

שם: דכיון דכי שקלת ליה סגי בבשר - התוס' אזלי לשיטתם בדף כ"ב ע"ב דמחצה סכך ומחצה אויר כשר. ועיין במג"א סי' תרכ"ו סק"ב.

שם: ועוד אמרינן לעיל היתה גבוהה מעשרים וכו' - בביאור הגר"א (סי' תרכ"ו) תירץ דריב"א וסייעתו סוברים כר"ת דסכך למעלה מכ' לא מיקרי סכך פסול. [והאחרונים הקשו דמוכת מדברי התוס' דגם היכא דהסכך הפסול צילתו מרובה כשר, דהרי הכא הסכך דלמעלה מעשרים ג"כ צילתו מרובה. ולפמ"ש הבית מאיר והקהלות יעקב (מובא לעיל) דדוקא באילן פסול ניתא. עוד י"ל עפמ"ש הבית מאיר (מובא להלן בדף י') דהיכא דאין שום ריוח ביניהם לא מיקרי ב' סככים].

שם: ורבינו תם מפרש דלמעלה מעשרים לא חשיב סכך פסול - כתב המהרש"א דלרכינו תם אפילו אם הסכך התחתון חמתו מרובה מצילתו מהני הסכך שלמעלה מעשרים להשלים שיעור הסכך. ובערוך לנר הוכיח כן מסוף דברי התוס' שביארו לשיטת ר"ת הא דאמרינן בעירובין מקצת סכך למעלה מכ' וכו', דמיירי שהתחתון חמתו מרובה עכשיו. ובשפת אמת תמה דכיון דכל הכשר הסוכה הוא ע"י הסכך שלמעלה מכ', שייכי כל הנך טעמי דפסלינן למעלה מכ'.

והריטב"א כתב ג"כ כר"ת דלמעלה מכ' לא הוי סכך פסול, אבל לשיטתו רק היכא דהסוכה צילתה מרובה אינה נפסלת ע"י סכך פסול, אבל אין הסכך שלמעלה מכ' מצטרף להשלים שיעור צילתה מרובה. וכ"כ הטור והב"י בסי' תרכ"ח.

שם: ועוד דמהאי טעמא הומ"ל שתייהן כשרות איצטריך ליה - עיין מהרש"א.

דף י' ע"א

רש"י ד"ה תחתונה: דאי עליונה למעלה מעשרים אף תחתונה פסולה דמצטרף סכך פסול וכו' - הקשו האחרונים דמוכח מדברי רש"י דגם אם הסוכה צילתה מרובה מ"מ נפסלת ע"י סכך פסול, כשיטת ריב"א וסייעתו, והרי מדברי רש"י לעיל מוכח דסובר כשיטת התוס'. והב"י (בסי' תרכ"ו) הביא בשם הגהות מיימוניות דרש"י חזר בו. ועיין בב"ח ופני יהושע. [ובהגהות בגדי ישע על המרדכי (מבעל השל"ה ז"ל) כתב דלרש"י מיירי שהתחתונה צילתה מרובה רק בצירוף העליונה, וכמ"ש התוס' בדף ט'. וצ"ע דרש"י כתב בהמשך דבריו "ובלבד שלא תהא צילתה מרובה דתפסל תחתונה משום סוכה תחת הסוכה", ומוכח דמיירי שהתחתונה צילתה מרובה].

מ"מ דשמואל כהכשרה כך פסולה - הריטב"א הקשה דא"כ אם העליונה גבוהה מכ' לא תיפסל התחתונה, ע"ש בתירוצו. והפמ"ג (תרכ"ח מש"ז סק"א) נסתפק איך הדין כשאין לעליונה דפנות. והשפת אמת נסתפק כשאין העליונה ז' על ז'. ועיין בשער הציון שם אות ה'.

איכא בינייהו דיכולה לקבל ע"י הדחק - כתבו הר"ן והרא"ש דר' יהודה לשיטתו דסובר דסוכה דירת קבע בעינן. [וצ"ע דהרא"ש עצמו (מובא בדף ז' ע"ב) סובר דר' יהודה מכשיר גם בדירת עראי].

תוס' ד"ה אמר ר' הונא: הכא לא שייך - בביאור הטעם עיין מהר"ם, ערוך לנר, הגהות מלא הרועים.

מתני': פירש עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה - ופי' רש"י (בגמ') דשויה סכך להגין הלכך מפסיל משום מקבל טומאה. והריטב"א ביאר שיטת רש"י "שצל הסדין מבטל סכך הסוכה". וכמו דמבואר בסוגיא לעיל דקמצטף סכך פסול וכו'. וכ"כ הפני יהושע בשיטת רש"י. וזכתב

הפנ"י דרש"י סובר דגם במקום שהסכך הכשר צילתו מרובה נפסל ע"י סכך פסול. ולהראשונים שנקטו דרש"י סובר כתוס' דאם הסכך הכשר צילתו מרובה כשר, צ"ל דשאני הכא שגם הסדין צילתו מרובה, ועיין מהרש"א בתוס'.

והתוס' הקשו על רש"י מאי שנא מלנאותה. ורש"י עצמו פירש דלנאותה אין שם סכך עליה וכשרה. והמרדכי הביא בשם רבינו פרץ שביאר שיטת רש"י דלנאותה כיון דהוא צורך הסוכה בטל לגבי הסוכה. וכ"כ הריטב"א. [נאבל מלשון רש"י משמע דאין הטעם משום דבטל לגבי הסוכה, אלא דלא עשאו לשם סיכוך. שו"מ בשער הציון (סי' תרכ"ט אות ע"ו) שכתב דלרש"י א"צ לסברת המרדכי. ונפק"מ כשאנו לצורך הסוכה וגם לא לסיכוך, ונחלקו בזה הראשונים היכא דהניח עליה בגד כדי ליכשו, עיין בע"ב. אך צ"ב מה בכך שלא עשאו לשם צל, ועיין בשפת אמת].

תוס' ד"ה פירס: כתוב בתשובות הגאונים וכו' היכא דחמתה מרובה מצילתה בלא סדין - הרא"ש הקשה דא"כ לנאותה אמאי כשרה, והרי מ"מ הסכך הכשר חמתו מרובה. והריטב"א והר"ן הקשו דאי מיירי שהסכך הכשר חמתו מרובה פשיטא דפסולה ומאי קמ"ל מתני'. והפני יהושע הקשה דלפירושם עיקר חסר מן הספר, דסתם סוכה צילתה מרובה.

והקשה המהרש"א דמבואר מדברי התוס' דהיכא דהסוכה צילתה מרובה, אע"ג דהסדין ג"כ צילתו מרובה אינו פוסל, והרי נתבאר דהתוס' מודו דאם האילן צילתו מרובה פוסל. ותירץ דהכא מיירי שהסוכה קדמה לסדין, אבל התם האילן קדם וכבר נעשה צ"ל ע"י האילן ותו לא מהני הסכך. וכ"כ הר"ן בשם ר"ת. ועיין במה שתירץ הפני יהושע (בדף ט'). והבית מאיר (שם) תירץ ע"פ המבואר לעיל דהפסול הוא משום ב' סככים, אבל הכא דאין שום ריוח ביניהם לא חשיב ב' סככים.

שם: וכעין זה מפרש ר"ת וכו' - הר"ן ביאר דר"ת ג"כ סובר דהיכא דהסוכה צילתה מרובה אינה נפסלת ע"י סכך פסול, ולא ניחא ליה לפרש כהגאונים דמתני' מיירי שהסוכה חמתה מרובה, ולכן הוצרך לפרש באופן אחר. ובעיקר סברת ר"ת דהסדין מסייע להכשר סוכה צ"ב מה החסרון בזה, ובס' הישר לר"ת (סי' שס"ד) מבואר דחשיב מעמיד בדבר המקבל טומאה.

לנאותה דכשרה משום דלא עשאה לסיכוך ואין שם סכך עליה, וא"כ גם בבגד שניתן לייבש שייך טעם זה וכשר].

איתמר גויי סוכה המופלגין וכו' ר' חסדא ורבה בר"ה אמרי פפולה - ופי' רש"י משום אהל מפסיק ואשתכח דלא גני בסוכה. והביאור דרש"י סובר דאין נפסלת משום סכך פסול כדאמרי' לעיל דלנאותה כשרה, ולכן פירש משום הפסק.

אבל הרמב"ן במלחמות ה' והרא"ש (בע"א) כתבו דהטעם משום דהוי סכך פסול, דאע"ג דאמרינן לעיל דלנאותה כשרה היינו דוקא בסדין הסמוך לסכך, אבל הכא דמופלגין ארבעה פוסלין. וכ"כ הריטב"א והר"ן דכיון שרחוקים חשיבי באפי נפשיהו ולא בטלו לגבי הסכך. [ורש"י דאינו סובר כן, נראה דאזיל לשיטתו שפירש לעיל דהא דלנאותה כשרה אינו משום דבטל לגבי הסכך, אלא משום דלא ניתן לשם סיכוך. וא"כ גם אם מופלגין ד' טפחים אין פוסלין מדין סכך פסול, אלא רק משום הפסק].

ודעת בעל המאור ז"ל, וכ"כ הרא"ש בשם בעל העיטור וראבי"ה, דהפסול בסוגיין הוא משום סוכה תחת הסוכה. וכתבו דר' חסדא ורבה בר"ה אזלי לשיטתם דסברי (בע"א) דצריך שיהא בין סוכה עליונה לתחתונה ד' טפחים, עי"ש.

א"ר יהודה אמר שמואל מותר לישן בכילה וכו' והוא שאינה גבוהה עשרה - התוס' לקמן (דף כ' ע"ב) נסתפקו האם שמואל אזיל לשיטתו גבי סוכה תחת סוכה דבעינן י' טפחים, או דגם שאר אמוראי מודים במיטה ובכילה דהו"ל עראי ופחות מעשרה לאו כלום היא.

תוס' ד"ה ובלבד: אי נמי בהכי פליגי הנך תרי לישני - ר"ל דפליגי בכילה שאין לה גג וגבוהה עשרה, דלישנא קמא אוסר ולישנא בתרא מתיר, [וקאי על מש"כ לעיל "אבל כילת תתנים דלא קביעי וכו'"]. אבל מתחילה סברו התוס' דלא פליגי תרי לישני דמר אמר חדא ומר אמר חדא, ובכילה בעינן תרתי שתהא גבוהה עשרה ושיהא לה גג, וכן סובר הרא"ש.

דף י"א ע"א

תוס' ד"ה אי קביעי: ובשניהם אית ביה חדא לריעותא - מהרש"א, מהר"ם, פני יהושע.

שם: ועוד מצינו לקמן פרק הישן וכו' עמד ופרס עליו סדין - הבית מאיר (סי' תרכ"ט סי"ט) תירץ דהתם מיירי שהסדין חמתו מרובה מצילתו והסוכה צילתה מרובה. ועיין בט"ז שם, פני יהושע וערוך לגר.

דף י' ע"ב

אמר ר' אשי ומן הצד ממעטין - בחי' הר"י מלוניל ביאר דאע"ג דלמעלה אין ממעטין, וכמ"ש התוס' דלא מיקרי דירה סרוחה כיון דעשויין לנוי, מ"מ מן הצד ממעטין שאין אדם יכול לסבול דוחק הישיבה.

תוס' ד"ה עד מוצאי יו"ט: הפריש ז' אתרוגים לז' ימים וכו' ולא אסרינן למחר אע"ג דאיתקצאי בן השמשות משום ספיקא דיום שעבר - מבואר מדברי התוס' דמה שהאתרוג מוקצה כל היום הוא משום דאיתקצאי למצוותו בתחילת היום, ומשום/ה גם בבין השמשות אסור משום ספיקא דיום שעבר. אבל הר"ן (בדף מ/ו) כתב דהא דמוקצה לכוליה יומא היינו משום שאם לא נטל בשחרית יטול בין הערביים, אבל בין השמשות אינו מוקצה שהרי אינו ראוי למצות אתרוג שאפילו אם לא נטל כל היום לא יטול בין השמשות כיון דלולב בזה/ו דרבנן וביה/ש ספיקא הוא. וביאר הגרעק/א (או/ח סי' תרס/ה) דהר"ן סובר דביום חול לא שייך למימר איתקצאי לכולי יומא, אבל התוס' סוברים דגם ביום חול שייך מוקצה כיון דהוקצה למצוותו.

שם: לא יתכן דאפילו ר' אסי דאמר ביצה וכו' - מהרש"ל, מהר"ם.

א"ל ר' אשי דלייה דלא לימרו קא מסככי בדבר המקבץ טומאה - ומבואר דמעיקר הדין כשרה, אלא משום מראית העין. וכתבו הריטב"א והר"ן דיש שהוכיחו מכאן דגם היכא דלא ניתן לצורך הסוכה בטלה לגבי הסוכה, והוי כמו לנאותה, ויש שדחו דמאי דשרי ר' אשי להניחה היינו בזמן שאין יושבים בסוכה, ואמר דלישקלה כי יבשה דלא לימרו שביק לה התם אפילו בשעת אכילה ושינה, אבל כי רטיבא לא יאמרו הכי שאין דרך להשתמש מפני המים שמנטפין. [ומדברי רש"י מבואר דאינו סובר כפירוש זה, שהרי פירש "ומוכחא מילתא דלנגבה שטחיה ולא לסכך". ונראה שרש"י אזיל לשיטתו דמפרש גבי

לפינן ב' הדינים, א' דצריך שתהא העשיה בכשרות ולא מן העשוי בפסול, ב' דצריך שתהא העשיה לשמה. וא"כ כמו דלענין דין עשיה בכשרות אמרי' דאפילו אם תלאן בפסול מ"מ כשר דפסיקתן היא עשייתן, והיינו דמתקיים "תעשה לך" בפסיקה אע"ג דהתליה היתה בפסול, ה"ה לענין דין לשמה נימא דאע"ג דהתליה היתה שלא לשמה מ"מ מתקיים "תעשה לך" בפסיקה, וצ"ע. שו"מ בשו"ת אבני נזר אור"ח סי' תס"ו שעמד בזה, עי"ש בתירוצו.

דף י"א ע"ב

תוס' ד"ה דשלפינהו: וי"ל אסמכתא בעלמא היא - ולכא' לפ"ז הטעם דפסול משום מראית העין דנראה כמחובר. וכתב המהרש"א דהתוס' לא גרסי בגמ' "דלא מנכרא עשיה דידהו", דלפי גירסא זו מבואר דהטעם משום דחסר בעשיה כתירוצ' הב' בתוס'. ורש"י כתב "לא הוי עשיה מעליא" ונראה מזה כתירוצ' הב' בתוס', ועיין ערוך לנר.

דתניא כי בסוכות וכו' ענני כבוד היו דברי ר' אליעזר ר"ע אומר סוכות ממש - כתב הט"ז (סי' תרכ"ה) דלר"ע דסוכות ממש עשו צריך להבין איזה נס יש בזה, וצ"ל דכוונת המצוה שעי"ז נזכור נס יציאת מצרים, אבל לר"א כוונת המצוה שנזכור נס ענני הכבוד עצמן, (ועיין בב"י וב"ח שם).

דף י"ב ע"א

בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר - וכתב הריטב"א (דף י"א ע"ב) דהא דמחובר פסול, אע"ג דאיכא למימר דומיא דפסולת גורן ויקב בעינן שהוא תלוש, מ"מ מ"ט פסל רחמנא למחובר טפי מתלוש דכוותיה, ונראה לומר דפסול מחובר היינו משום תעשה ולא מן העשוי, דאילו מחובר לא נעשה בו מעשה כלל מתחילתו לשום ענין. וכ"כ הרא"ה שם. [ועי"ש איך ביארו לפ"ז דברי הגמ' שם. ובערוך לנר גורס בדברי הריטב"א "מ"ט פסל ר"ח למחובר", וכוונתו להקשות רק לר' חסדא דיליף מקרא אחרנא. אבל מלשון הריטב"א לא משמע כן, וגם מדברי הרא"ה שם נראה דלכו"ע הוי משום תעשה ולא מן העשוי.]

הדלה עליה את הגפן וכו' וסיכך על גבה פסולת - הר"ן הביא בשם ר"ת שדייק דדוקא אם הגפן קדמה לסוכה, אבל אם סיכך ואח"כ הדלה כשרה, ואזיל לשיטתו בדף י' ע"א במתני' דסדין. [ועיין בחי' הריטב"א שהקשה על ר"ת, ובפני יהושע וביאור הגר"א (סי' תרכ"ו) שתמהו על קושיתו, ובשפת אמת].

בביאור הגר"א הקשה על ר"ת דהרי מתני' מיירי שהגפן חמתה מרובה, (דאל"כ איך קתני בסיפא אם היה סיכוך הרבה מהן כשרה, ומיירי בחבטן ומשום ביטול כמבואר בגמ' לעיל דף ט' ע"ב, ומבואר שם דאם האילן צלתו מרובה אינו בטל), ואיך הוכיח מזה ר"ת דגם כשהסכך הפסול צלתו מרובה אינו פוסל. ותירץ דר"ת סובר כשיטת ריב"א וסייעתו דגם אילן שחמתו מרובה פוסל, דסכך פסול פוסל כנגדו, וא"כ אין הבדל בין צלתו מרובה לחמתו מרובה, וכיון דבחמתו מרובה מדויק ממתני' דאם הסכך קדם לגפן כשרה, ה"ה כשצילתו מרובה.

לא שפוסק ואח"כ קושר - ומבואר דבזה מודה שמואל דכשר. והפמ"ג (סי' י"א באשל אברהם סק"כ) הביא בשם הלבוש שביאר דהתחיבה בכנף אינה מכלל עשיית הציצית, ולא קרינן ביה תעשה ולא מה"ע, [ועי"ש שתמה עליו מהא דפסלינן אם עשאו עכו"ם]. ובביאור הגר"א (שם סד"ה שאם) ביאר דבאמת הוי בכלל עשיית הציצית, אלא הטעם "דעד כאן לא פליג שמואל אלא משום דס"ל דקציצתן לאו מעשה היא, אבל כל שנעשה מעשה להכשיר ודאי נקרא מעשה ואמרינן דקשירתן זו היא עשייתן".

[והב"י שם כתב דעצה טובה לחתוך החוטין קודם התחיבה בכנף, והגר"א כתב דאין זה רק עצה טובה אלא לכתחילה צריך לעשות כן, ונראה דאזיל לשיטתו דהתחיבה הויא בכלל עשיית הציצית, וסובר דהא דקשירתן זו היא עשייתן הוי רק בדיעבד. ועיין בביאור הלכה (סי' י"ד ד"ה לא) שהוכיח מדברי התוס' בד"ה פסיקתן דהתחיבה צריכה להיות לשמה. והחזו"א (אור"ח ג' י"א) תמה דאם התחיבה בכלל עשיית הציצית אמאי מודה שמואל דפוסק ואח"כ קושר כשר, ומדברי התוס' אין ראיה דהתם שמחוברין בבגד הוי כקשירה. אמנם לפ"ד הגר"א מיושב קושיתו דיתכן דגם התחיבה הוי בכלל עשיית הציצית].

תוס' ד"ה פסיקתן: משום דבעינן תלייה לשמה - צ"ע דהרי מקרא דגדילים "תעשה לך" וגו'

דף י"ג ע"א

מיתביה אזור ולא אזור יוני - ופי' רש"י הכא נמי מרור כתיב ולא מררתא דאגמא. כתב רעק"א תימה מידי שם עצם כתיב בקרא, והרי אפילו בתמכא וחזרת יוצאין כיון דמרירא, ולמה נגרע מהן מרריתא דאגמא. [והרמ"א (סי' תע"ג ס"ה) כתב דיכול ליקח למרור שאר ירק מר, והמג"א הביא בשם שה"ג שחולק ע"ז, והקשה על הרמ"א מסוגיין דמבואר דצריך שיהא שמו מרור. והביא דרש"י בחומש כתב דכל ירק מר נקרא מרור, ומשמע כהרמ"א, אך יש לדחות דמ"מ אין יוצאין אלא באותן שנקראו מרור בשעת מתן תורה. ועיין ברש"ש].

אמר ר' חסדא איגד בחד לא שמיא אגד שלש שמיא אגד - ופי' רש"י דמיירי לענין חבילה לסכך. והנה התוס' לעיל (י"ב ע"א) הביאו מהירושלמי דאין חבילה פחותה מעשרים וחמשה קנים, וכן פסק הרמב"ם (פ"ה סוכה ה"ו), והראב"ד שם השיג עליו דמבואר בסוגיין דאפילו בשלשה הוי אגד, והמ"מ תירץ דהרמב"ם מפרש דהכא מיירי רק לענין הזאה דבעינן "אגודה", אבל לענין "חבילה" לסכך בעינן כ"ה קנים. והא דאמר' לעיל אפקותא דדיקלא מסככין וכו' מיירי ג"כ שהיו בו כ"ה בדים. והריטב"א כתב דהבבלי והירושלמי פליגי בזה.

שנים מחלוקת ר' יוסי ורבנן - הגרעק"א בגליון הש"ס הקשה מאי ראיא מייתי מרבנן דמכשירין בדיעבד, והרי בדיעבד אם לא אגדו כלל כשר, ומהיכן נשמע דאגד שנים שמיא אגד. והאחרונים תירצו (עיין צמח דוד, וכע"ז ברש"ש) עפ"ד הריטב"א שכתב דאע"ג דלא בעינן אגד בדיעבד, מ"מ בעינן לעיכובא שיהא ראוי לאגד, והיינו שלשה או שנים, וא"כ שפיר מוכח מהא דמכשרי רבנן שנים דאגד בשנים שמיא אגד.

דף י"ג ע"ב

הני צריפי דאורבני וכו' - רש"י מפרש דהוא צריף עגול שנחבאין בתוכו צידי עופות והר"ן פירש שהן חבילות שעושין מערבה וקושרין מב' צידיהן.

ובס' אגלי טל (קוצר כ"ב ח') הקשה על הריטב"א דא"כ איך סובר רב קציצתן זו היא עשייתן, והרי לא נתחדש שום מעשה הכשר בסכך, ורק אי נימא דמחובר יש בו פסול אחר שייך לומר דכיון דע"י שקצץ מסתלק הפסול מיקרי עשיה.

והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי - באבני נזר (אור"ח סי' תע"ה) הקשה מה צריך לטעם זה, תיפוק ליה דבעינן עשיה לשם צל, ואף עכשיו עדיין לא הוסר הפסול דלא היה עשיה לשם צל. וכתב דמוכח מזה דא"צ שיהא מעשה הסיכוך במחשבה לשם צל, אלא בעינן שתהא הסוכה עומדת לצל, ולכן הוה מהני מחשבתו מה שחישב עכשיו שתהא עומדת לצל, ופסול רק משום דהוי מן העשוי בפסול.

רש"י ד"ה משום תעשה: דלא נמלך עליהם - בהגהות ר' אייזיק חבר ור' שמחה מדעסויה כתבו דצ"ל "ונמלך", ועיין ערוך לנר.

רש"י ד"ה אמר ר' אבא נענע כשר דהא אסיק אדעתיה וכו' - עיין במהרש"א שביאר מנין לרש"י ד"ז. ועיין בחי' הריטב"א שהאריך בזה. ועיין עוד מה שהארכנו בזה לקמן דף ט"ו ע"א.

דף י"ב ע"ב

תוס' ד"ה אין מסככין: לא גרסינן לכתחילה דדיעבד נמי לא מהני מדרבנן - בערוך לנר תירץ דמ"מ אם אין לו סוכה אחרת ישב בסוכה זו, ושייך שפיר לשון לכתחילה.

תוס' ד"ה באניציו: דל"ש למילף מפסולת גורן ויקב לפסול בדבר המטמא בנגעים מאחר דאין מטמא בשאר מומאות - עיין פני יהושע, ערוך לנר.

כיון דפרי ריחיהו שביק לה ונפיק - ופסקו הרמב"ם והשו"ע (סי' תרכ"ט סי"ד) דפסול רק לכתחילה אבל בדיעבד כשר. וכי' המג"א דמשמע דאם סיכך מותר לישב בה, [אבל בביכורי יעקב שם כתב דאם ישב יצא יד"ח אבל לכתחילה לא ישב בסכך זה]. אבל מלשון הריטב"א משמע דפסולה מדרבנן, וכן דייק הכס"מ מלשון הר"ן.

הוכשרו פסולין לסכך אע"ג דלא מקבלי טומאה. וביאר הרש"ש עפ"ד התוס' לעיל (ה' ע"א ד"ה מסגרתו, י"ב ע"ב ד"ה באניצי) דהחמירו חכמים בכל דבר הקרוב לטומאה. אבל השפת אמת כתב דפסולין מדאורייתא משום דילפי' מקרא דפסולת גורן ויקב ולא גורן ויקב עצמו, ואפילו גורן ויקב שעדיין אין ראויין לקבל טומאה. [ועיין בסמוך דלכאור' ד"ז תלוי בפלוגתא בין התוס' והרמב"ן בב"ב].

תוס' ד"ה דלא ליבדרין: פ"י הקונטרס וכו' ויש מפרשים וכו' - כלומר דלרש"י כוונת המסכך שלא ילכו לאיבוד ראשי השיכלין, ולי"מ כוונתו שלא ילכו לאיבוד הקשין. והאחרונים הקשו לפי' הי"מ דא"כ הו"ל מעמיד הסכך בדבר הפסול, כמו דמצינו (בדף י' ע"א) לענין סדין, [ועיין שו"ת חתם סופר יו"ד סי' ר"ד, מרחשת סי' י"ט].

תוס' ד"ה אם פסולת: אע"ג דאמר בפ' העור והרוטב בית שסיככו בזרעים מיהרו משום דבמלינהו - הרמב"ן (בב"ב דף י"ט) תירץ דאע"ג דאין מקבלין טומאה פסולין לסיכוך, דבעינן דומיא דפסולת גורן ויקב דלא חזו כלל לקבלת טומאה. [ולפ"ז גם אוכלין שלא הוכשרו פסולין לסכך מן התורה, עיין לעיל].

שם: א"נ בעינן דלא מקבל טומאה בשעת סיכוך משום תעשה ולא מן העשוי - בס' חלקת יואב (או"ח סי' כ"ז) הקשה דבשעה שמסכך מיד בטל והו"ל ההכשר והביטול באין כא'. והביא ראיה לזה דאיתא בדף ל"א דאם סיכך בעצים גזולים כשרה משום דקנאם ע"י הסיכוך, ולא אמרי' דהוי תעשה ולא מן העשוי.

דף י"ד ע"א

הבא נמי שבסכך ממש - בחלקת יואב (מהדו"ת סי' ג') תמה על הרמב"ן בב"ב הנ"ל דאוכלין שביטלן פסולין לסכך דלא הוו דומיא דפסולת גורן ויקב, דא"כ מה מהני שבסכך והרי מ"מ לא דמו לפסולת גורן ויקב דלא חזו לקבל טומאה כלל. ותירץ דהתם הוי מין הראוי לקבלת טומאה, משא"כ בידות שאין מינן מק"ט, אלא דכ"ז שמחוברין לאוכלין הוו כאוכלין, אבל כשהפרידן שוב הו"ל מין שאינו מק"ט. [והוסיף שהרי כל פסולת גורן ויקב היה ראוי מתחילה לקבל טומאה מדין ידות. ועיי' שצידד דידות פסולין לסכך

והב"ח (תרכ"ט אות י') כתב דהר"ן הוקשה לו על פי' רש"י דהרי מבואר להדיא בסוף פירקין דמחצלת כשירה, וא"כ מוכח דאם מחבר ע"י אריגה הרבה קנים זה לצד זה לא הוי בכלל גזירת חבילין, ורק היכא דמחוברין כעין חבילה איכא גזירת חבילין. ובשיטת רש"י צ"ל דבמחצלת אין הקנים עומדים זה לצד זה, אלא קלועים זב"ז זה לרוחב וזה לאורך.

[ויש לעיין למעשה לשיטת רש"י איך מכשירין בזמנינו במחצלת שמחוברין הקנים זה לצד זה ("קיינעס מהדרין"), והרי יש בזה משום גזירת חבילה. ועיין בשלטי הגיבורים (מובא בב"ח שם) שהביא בשם ריא"ז שסובר ג"כ כרש"י, והקשה מאי שנא ממחצלת, ותירץ דהא דמשני ר' הונא בר"י כל אגד שאינו עשוי לטלטלו ל"ש אגד, כוונתו דדוקא אגד שנעשה כדי שלא יהא צריך לטלטלו אחד אחד התם הוא דגזרו, אבל במחצלת שאין האגד עשוי כדי שיוכלו לטלטלו ביחד לא גזרו. ולפ"ז יתכן דניחא דגם במחצלת שלנו אין האגד עשוי כדי לטלטלו אלא שיהיו מונחים על הסוכה ביחד, ויל"ע בזה. אבל רש"י הרי מפרש תירוצ' ר' הונא בר"י באופן אחר. וצ"ע].

ופוסלין בסוכה משום אויר מ"ט כיון דלבי יבשי פרכי ונפלי וכו' - כ' הריטב"א דהא דחשיבי כאויר הוי גזירה מדרבנן. וכן הביא הפמ"ג (תרכ"ט אשל אברהם סק"ג) בשם הלבוש דפסולין רק מדרבנן, אבל כתב דמלשון הרמב"ם והטור משמע דפסולין מן התורה, וצ"ל הטעם מפני שאין ראויין לשבעה.

הרעק"א בהגהות שם כתב דרק לחומרא חשיבי כאויר, אבל לא לקולא, וכגון אם יש ב' טפחים סכך פסול וב' טפחים ירקות אלו, דנים אותן כסכך פסול ומצטרפין לשיעור ד' טפחים לפסול הסוכה. וכ"כ הפמ"ג במשבצות סק"ד. והביכורי יעקב כתב דזה תלוי בנידון הנ"ל אם הוי כאויר מדאורייתא או מדרבנן.

רש"י ד"ה ופוסלין בסוכה: דאוכל הראוי לקבל טומאה הוא - לכאור' סותר למש"כ רש"י לעיל (בד"ה ירקות) דלא מקבלי טומאה דלאו מאכל אדם נינהו, ומוכח כמ"ש התוס' דדבריו לעיל אינם מפירוש רש"י אלא הגה"ה, ובאמת הוי מאכל אדם אלא דלא הוכשרו.

והנה מדברי רש"י ותוס' מבואר דהוי ס"ד למיפסל משום סכך פסול. ומוכח דאוכלין שלא

דנקט "אין מצטרפין" משום הודאתו לר"מ ביש בהן ד' טפחים דמצטרפין.

והמהר"ם כתב דמיירי שיש בהן ד' טפחים, ומ"מ סובר ר' יהודה דאין מצטרפין לפסול מן הצד. אבל המהרש"א כתב דבד' טפחים כיון דהוה סכך פסול ודאי מצטרפין לפסול, ואין לחלק בין סכך פסול משום גזירת תקרה ובין שאר סכך פסול, "כדמוכח לקמן דאין לחלק בזה". ועיין פני יהושע שביאר כוונתו מהיכן מוכח ד"ז.

אמרו לו משם ראייה אין שעת הסכנה ראייה - הריטב"א ביאר דכיון שאין פסולין מן הדין אלא מדרבנן משום גזירה, בשעת הסכנה לא גזרו כדי שלא תשתכח תורת סוכה מישראל ואוקמה אדינא. ור' יהודה סובר שאילו גזרו בהם חכמים היו עושין חיזוק לדבריהם אפילו בשעת הסכנה. [והוסיף הריטב"א דמוכח גם שכל שפסולו מדרבנן והתירו בשעת הסכנה, מברכים על ישיבת הסוכה, דאם לא בירכו התם איך הביא ר' יהודה משם ראייה דכשירה]. ועיין במג"א (סי' תרכ"ט סקכ"ב) דגם בשעת הדחק דליכא סכך אחר מסככין בנסרים. ועיין בפני יהושע וערוך לגר.

תוס' ד"ה ומודה ר' מאיר: דאי איכא פחות אע"פ שסכ"פ בפחות מד' ישנים תחתיו היכא דמקום הפסול מרובה גרע - משמע דכוונתם דאם הפסול מרובה אסור לישן תחתיו. ולכאוי' הו"ל לפרש דבכה"ג כל הסוכה פסולה משום דהוי רוב סכך פסול, וליכא צילתה מרובה מחמת הכשר. ועיין מה שביאר בזה השפת אמת. [ואין זה דומה למש"כ בסמוך דאפילו אם כל השאר מכוסה בנסרים אמרי' דופן עקומה ומותר לישן תחת ב' הפסולין שבאמצע, דהתם יש באמצע שיעור הכשר סוכה, משא"כ הכא דצריך לצרף השאר להכשר סוכה].

שם: לרב דאמר לקמן וכו' וכשרה תחת הפסל ולא תחת הנסר - מבואר דאע"ג דרב סובר דסכך פסול אינו פוסל אלא בד' אמות, מ"מ בסכך פסול שיש בו ד' טפחים אסור לישן תחתיו, כדקתני להדיא בברייתא "ואין ישנים תחתיו". ולא דמי לשמואל דסובר גבי סכך פסול בפחות מד' טפחים דכיון דאין פוסל הסוכה מותר לישן תחתיו, דבד' טפחים מודה רב כיון דמקום חשוב הוא דאסור לישן תחתיו אע"פ שאינו פוסל הסוכה. ועיין בערוך לגר.

רק מדרבנן. עוד הקשה שם דלקמן דף ט"ו איתא דבלאי בגדים פסולין לסיכוך מדרבנן, ומ"ש הכא דלא גזרו, וכן הקשה הפמ"ג בסי' תרכ"ט אשל אברהם סקי"ב].

רש"י ד"ה ר' מאיר: והוא ודאי פסול דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה - לכאוי' הו"ל לרש"י לפרש משום דנעשה לדירה ולא לשם צל. ועיין לעיל דף ח' ע"ב גבי סוכות של יוצרים דהפנימית פסולה, ופירשו הר"ן והריטב"א משום דנעשו לדירה ולא לצל. אבל רש"י שם פירש משום דלא מינכרא מילתא וכו' עי"ש, וכתב הב"ח (סי' תרל"ה) דרש"י סובר דגם אם סיכך לדירה חשיב כסיכוך לשם צל שהרי גם דירה סוככת על האדם מחורב, ולכן פירש התם הטעם דפסולה מדרבנן. ועיין במג"א וט"ז שם שחולקים על הב"ח, וכתבו דרש"י מודה לסברת הר"ן והריטב"א, אך מדברי רש"י הכא מוכח לכאוי' כהב"ח, דמשו"ה כתב רש"י כאן טעם אחר, דגזיה"כ הוא דדירה שדר בה כל השנה פסולה לסוכה. [והא דלא פירש כן התם, י"ל דסוכת יוצרים כיון דלא קביעא אין לה שם בית].

[אך יש לעיין לפי' רש"י דהפסול הוא משום שדר בה כל השנה, דלקמן בדף ט"ו ע"א איתא להדיא דהטעם דפסול משום תעשה ולא מן העשוי. ובשלמא לשיטת הר"ן והריטב"א דטעם הפסול משום דלא נעשה לשם צל, י"ל דלולי קרא דתעשה ולא מן העשוי היתה כשרה כיון דעכשיו מחשב עליה שתהא עומדת לשם צל ולא לשם דירה, [ונכמו שביאר האבנ"ז (מובא לעיל דף י"ב) לגבי חבילין וחוטט בגדיש], וקמ"ל קרא דבעינן שתהא כשרה כבר בשעת עשייתה. אבל לפי' רש"י דהחסרון משום דדר בה כל השנה, מה מועיל מחשבתו עכשיו, וגם בלאו חידושא דתעשה ולא מן העשוי תיפסל, וצ"ע].

דף י"ד ע"ב

לישנא אחרינא בשלמא לשמואל וכו' מאי אין מצטרפין קנים בעלמא נינהו - וצ"ב לשמואל אמאי ניתא, דאם מיירי הכרייתא שיש בהן ד' טפחים, אמאי אין מצטרפין לר' יהודה לפסול. ואם אין בהן ד' טפחים מאי אין מצטרפין קנים בעלמא נינהו. וביאר המהרש"א דמיירי שאין בהן ד' טפחים, והא